PESTRÁ·KNIHOVNA·
ZÁBAVY·A·KULTURY·REDIGUJE
EMANUEL·ŠLECHTIC·Z·LEŠEHRADU

66

Dr. ČENĚK ZÍBRT:

PANNA, ŽENITBA, ŽENA

VE STAROČESKÉ ÚPRAVĚ POLSKÝCH SKLADEB REJE Z NAGLOVIC A BART. PAPROCKÉHO

I.

ČÍS. 13—14. CENA 40 HAL.

NÁKLADEM
ALOISE·HYNKA·V·PRAZE

Svým milým čtenářům, široké české intelligenci i všem čtoucím nejširším vrstvám vůbec připravili jsme příjemné překvapení. Po delších redakčních i administračních přípravách počneme v těchto dnech vydávati **velice levnou, vkusně vypravenou a po stránce obsahové co nejdokonaleji řízenou**

PESTROU KNIHOVNU ZÁBAVY A KULTURY

redakce známého českého spisovatele **Em. Šl. z Lešehradu** – literární podnik, který nám během doby přednésti má v typických, jadrně volených ukázkách vše, co **vzácného a mimořádně vynikajícího chovají belletristické i kulturní poklady světových literatur.**

PESTRÁ KNIHOVNA ZÁBAVY A KULTURY bude přinášeti **v soustavném a dle přesných pravidel řízeném programu** všecky nejzajímavější zjevy jak z oboru **krásné, zábavné a zušlechťující** četby belletristické, tak i literatury **poučné a vzdělavací;** bude tedy bohatou **revuí současného života duševního a intellektuálného dnešní doby.** Bude také toho dbalá, aby upozorňovala a přinášela stěžejní práce ze **starší** literatury zábavné a kulturní, pokud se dosud nemohly státi všeobecným majetkem našich čtenářů a pokud si toho pro svoji vynikající vnitřní cenu zasluhují.

PESTRÁ KNIHOVNA ZÁBAVY A KULTURY bude za tím účelem přinášeti nejenom díla přeložená ze všech světových písemnictví, ale i **původní, česká,** jež mají svůj kulturní nebo literární význam, respektive svoji signalisační hodnotu.

Za spolupracovnictví osvědčených českých překladatelů i autorů původních, jak belletristů, tak i kritiků literárních, chce redakce **PESTRÉ KNIHOVNY ZÁBAVY A KULTURY** poskytnouti našim čtenářům průběhem doby **opravdu pestrou, bohatým programem vybavenou příruční knihovnu,** která by se stala **těšitelkou** zábavy **hledajících,** účinnou **učitelkou všech, kdož touží po jemném zušlechtění, a rádkyní i spolupracovnicí těm, kteří v tom či v onom oboru chtějí nalézti poučení.**

Za tím účelem bude každý svazek **PESTRÉ KNIHOVNY ZÁBAVY A KULTURY** ukončen, opatřen podrobnějším nebo povšechným **informačním úvodem,** pokud ho bude třeba k uvedení a orientaci, a bude v partii bibliografické ve většině případů podávati **spolehlivý obrázek dnešní české literatury k tomu či onomu autorovi se vztahující.**

PESTRÁ KNIHOVNA ZÁBAVY A KULTURY ve svém pečlivě sestaveném **programu,** který obsáhne jak vynikající romány, novelly a dramata, tak i výrazně volené výbory básnické, dále díla kulturní, vzdělavací a signalisační jak ze všech oborů věd přírodních, tak i věd exaktních, zdravotnických, právnických, filosofických a poučných vůbec — bude se svým **programem i svou lácí a vkusnou příručnou úpravou knižní** hoditi jednotlivě i v jednotlivých seskupených kollekcích za milé dárky, které nikdy své vnitřní ceny nepozbudou.

Svojí lácí a svým účelným výběrem obsa-

hovým bude **PESTRÁ KNIHOVNA ZÁBAVY A KULTURY** přístupna

nejširším vrstvám
:: čtenářským, ::

plníc tak své poslání **baviti a zušlechťovati nejširší obecenstvo,** jemuž bývají začasto dobré a užitečné knihy nepřístupny pro svoji vysokou poměrně krámskou cenu.

Odebíráním **PESTRÉ KNIHOVNY ZÁBAVY A KULTURY** pořídí si odběratel pozvolna a za levný peníz **krásnou osvětovou a zábavnou kollekci knížek,** které budou vlastně **přehledem světové práce literární** v jasném, programově voleném výtahu. —

Předkládajíce české veřejnosti prozatím **prvých desatero svazků PESTRÉ KNIHOVNY ZÁBAVY A KULTURY** z duševních dílen předních a směrodatných autorů světových, nemůžeme jimi ovšem ani z daleka ještě naznačiti celkový program sbírky. Ten vynikne teprve postupem dalším, kdy nejenom literatura francouzská, anglická, dánská, německá, ruská, ale i švédská, španělská, portugalská, italská... literatury jihoslovanské, písemnictví národů východních... etc. dospějí alespoň prvního naznačení a poukazu. Potom teprve se ukáže, jaký v **pravdě pestrý a bohatý obraz kulturních písemnictví** tane naší redakci na mysli.

Jsme jisti, že celá naše česká veřejnost, všecky naše spolky a knihovny v uznání všech krásných výhod a předností **PESTRÉ KNIHOVNY ZÁBAVY A KULTURY** náš podnik plně podeprou a milou svou přízní zajistí. Měsíčně vyjdou nejmé-

ně čtyři svazky o jednom nebo i více číslech po 20 haléřích, při čemž nejmenší svazeček nikdy nebude míti pod čtyři tiskové archy. Můžeme už předem celou naši nejširší veřejnost českou ujistiti tvrzením, že vyjití každého nového svazku „PESTRÉ KNIHOVNY“ bude **milým, příjemným literárním překvapením.**

PESTROU KNIHOVNU ZÁBAVY A KULTURY bude možno odebírati buďto **jednotlivě** po číslovaných svazcích anebo také v předplacení na celou kolekci čísel, při čemž se předplácí

na 10 čísel . . . . K 2·—,
na 20 čísel . . . . K 4·—,
na 30 čísel . . . . K 6·— atd.

poštou na každý svazek o 2 hal. více v každém řádném knihkupectví nebo přímo v nakladatelství

A. HYNKA V PRAZE, CELETNÁ UL. 11.

Dosud vyšlo:

Čís. 1. Borel Joseph Petrus: **Dina, krásná židovka.**
Čís. 2. Kipling Rudyard: **S pokraje džunglí.**
Čís. 3. Jacobsen J. P.: **Dvě povídky.**
Čís. 4. Čechov A. P.: **V rokli.**
Čís. 5. France Anatole: **Různé prósy.**
Čís. 6. v. Liliencron Detlev: **Vojenské novelly.**
Čís. 7. Wells H. G.: **Ukradený bacil a jiné prósy.**
Čís. 8. z Purkyní Marie: **Vzpomínky na J. Ev. Purkyni.**
Čís. 9. Bracco Roberto: **Novelly.**
Čís. 10. Stanjukovič Konst. M.: **Námořské povídky.**
Čís. 11.-12. Rostand Edmond: **Romantikové.**
Čís. 13.-14. Dr. Zíbrt Čeněk: **Panna, ženitba, žena ve staročeské úpravě polských skladeb Reje z Naglovic a Bart. Paprockého.**

DR. ČENĚK ZÍBRT:

PANNA, ŽENITBA, ŽENA

ve staročeské úpravě polských skladeb Reje z Naglovic a Bart. Paprockého.

ČÁST PRVÁ.

V PRAZE,
NAKLADATEL ALOIS HYNEK, KNIHKUPEC.

2,44

J. [illegible] w Prusa

PŘEDMLUVA.

Požádal mě p. redaktor této sbírky, abych mu napsal svazek, zážívně sestavený obrázek kulturně-historický, který by svou látkou i zpracováním upoutal pozornost širších kruhů českého čtenářstva. Uvítal jsem rád tuto nabídku. Obíraje se vedle jiných úředních povinností několika vědeckými pracemi do tisku, v dobách oddechu bavil jsem se hrstkou výpisků o lásce, o ženitbě a o manželství u starých Čechů. Z výpisků těch sestrojil jsem mosaikový obrázek v úvodě, jak se předkové naši milovali a ženili i v manželství žili. Ve dva zvláštní oddíly seskupil jsem obrázky, kterak literatura česká ve století XVI. pospíšila si s překladem a s úpravou skladeb pobratimských Poláků Reje z Naglovic a Bart. Paprockého a zejména upravila po česku názory obou Poláků o panně, ženitbě a ženě.

Tak tedy vznikla rozmarná knížka tato, která nemá nijakých zvláštních nároků, jen

aby zábavně poučila o lásce a ženitbě staročeské. Bylo by tedy zbytečné přicházeti na knížku s přísným měřítkem nějakým. —
Toho však podepsaný jest sobě plně vědom, že v této knížce, jako v jiných obohacuje nejen vědomosti kulturně-historické, nýbrž i literární historii české dodává tímto otiskem unikátu, jen po česku zachované polské skladby o Vervasovi a Lupusovi, od Reje z Naglovic i tímto výběrem, klasobraním z českých knížek Bart. Paprockého (rovněž jsou některé unikáty) — důležitý materiál pro vyšetření a srovnání, jaké styky měla literatura polská a česká ve století XVI. a na začátku století XVII., pokud se týče skladeb milostných a mravokárných. Tím tedy tato knížka bezděky nabývá důležitosti i pro toho, kdo by chtěl s vážnějšího stanoviska jejím obsahem se obírati.

Č. Z.

PANNA, ŽENITBA, ŽENA.

ÚVOD.

Z kapitoly o staročeské milosti (lásce) a ženitbě.

Nebylo posud mnoho psáno o milosti a ženitbě u starých Čechů. Pro jiné, důležitější a vážnější starosti málo kdo si všímal drobtů, roztroušených po rozmanitých, náboženských i světských, hlavně mravokárných památkách, v knihách městských o smlouvách a rozepřích manželských a pod.*)

A přece snad i tato kapitolka z kulturněhistorických studií, nečiníc ovšem nijakých nároků ani na úplnost ani na práci přísně vědeckou, pobaví i odhrne poněkud výhled

---

*) Viz literaturu staročeskou: „Žena, láska, manželství", v knize: Zíbrt, Bibliografie České Historie III. č. 8486—8508. Srv. zvláště rozmarné kapitolky Dra. Zikmunda Wintra, Ze starodávného života (Ottova Laciná Knihovna č. 106) v Praze: 1. Námluvy a svatby staročeské, str. 154—191. — 2. O staročeském manželství, str. 192—280.

na domácí život našich předků, v dobách pro člověka významných, při ženitbě.

Chceme tedy nejdříve ukázati na několika příkladech z četné sbírky všech podobných dokladů kulturní obrázek o staročeské milosti, lásce a o ženitbě. Srdce lidské a láska byly a budou vždy stejny, láska věčně stejná. . . . Staročeská milost vypučela v srdci jako dnes, ale byl při tom jiný stroj a kroj, jinak vyslovený cit, jiné obrazy, přirovnání, nám dnes již podivná — a to vše snad vyvolá bezděky srovnání — jindy a nyní!

Celou knihu napsal zkušený znalec, potutelný rýmovník i libivé Venuše (jak sám přiznává) milovník Šimon Lomnický, Kupidovu Střelu roku 1590. Tvrdí bez obalu, jakou moc má Venuše a Kupido:

„Všichni Venuši poddáni,
mládenci i mnozí muži,
ženy i panny jí slouží.
Na vše strany zle se dělá
Kupidova jemná střela,
než se kdo naděje, brzce
anť ho raní v jeho srdce.
Moc Venuše všem protivná,
a věc tato velmi divná,
že mnohý bude sešlý kmet,
jsa již na světě drahně let,

ještě mu nedá pokoje,
musí s Venuší do boje.
Mnohá též baba shrbená,
jsouc již stará, sešlá žena,
přece s ní chce pohrávati,
svou rozkoš provozovati.
A co pak ti lidé mladí!
Dlouho se zváti nedají
k Kupidovi do hospody,
jdou, neznajíce své škody,
opojíce se v rychlosti
tou Venušinou milostí."

Kde kdo — lásce neodolá žádný. Zarýmoval o tom dále Lomnický:

„Venuš oheň roznítila
a milostí opojila
všecky národy a stavy —
dáš tomu každý za pravý!"

Novověký básník opěvuje lásku, že je to „hořká slast, zdravá nemoc" a staročeský upravovatel skladby o Tandariáši rozumuje, že každý „milosti velmi lehce nabude, ale těžceť ji odbude." Působí trud v mysli roztoužené, rmoutí, souží, rozteskní, ale šťastná láska pak zase oblaží.

„Jest veliká nemoc i starost;
ale když ščestie k tomu přijde,
jednakť jej ta žalost mine;
i bude po té žalosti

mile s sebú přebývati
a se v jednom těle milovati."

Že láska trýzní tělo jako nemoc nezhojitelná, přisvědčuje šibalský Lomnický opět v Kupidově střele:

„Každý neduh uzdraviti,
lékařství muož' ulēčiti,
samú milost žádné léky
neuzdraví, nikdá věky."

Rozumovali staří všelijak o tom, co láska je, jak se dělí na různé druhy. Kniha by se o tom mohla sebrati. Teda jen ukázky. . . . Tkadleček širokými vývody uvažuje: „Obyčejná milost (láska) slove ta, ježto když kto s kým z pravého obyčeje přebývaje, i vezme sobě člověk člověka v úmysl a tak s niem z nějakého obyčeje se sbydlí a rád s niem jest!" Pěkně a pravdivě řečeno. Pravda nezastaralá! Škoda, že se ztratila skladba zvláštní, kde Tkadleček pojednal „o milosti a tož o rozličné milosti."

Tkadleček dělil tam ve skládání nezachovaném lásku, milost na dvojí. Prý jest „tajná a zjevná — vnitřnie a zevnitřnie — a (psal tam) o všech jejiech rozličných kusech; neb najprve pravil, co jest milost v sobě sama — i poručil, aby (každý) milost tajně vedl a skrytě, a pakli se to vždy tajiti nemohlo a to se zjevilo, kterak tomu milovník učiniti má, aneb má k tomu odpověděti,

kterak se takých protivných pòtek vystřieci a vymluviti má. K milosti že slušie smiech, druhdy smutná postava, k milosti slušie vzdychánie, milost má svá zvláštní znamenie, svá zvláštní hesla, své zvláštnie řeči skryté." V téže skladbě nezachované o lásce prý Tkadleček také podal návod, „kterak se má milost dáti znáti, kdy má ukazována býti a proč má býti a co slove a odkadž móže pojíti. . . ." Zkrátka Tkadleček napsal o lásce pro mládež staročeskou — řekli bychom nyní — „Tajemníka lásky".

Podobné pokyny o lásce zachovaly se po různu i jinde. Radí na příkl. rýmování ve XIV. století:

„Kto chce mnohé túhy zbýti,
neroď výše milost mieti,
aniž miluj hrdše sebe,
ať nemievá klamu z tebe;
nebo nikdy písmo nesklamá:
žeť břiemě rovné chřbetu nezlámá."

Nejčastěji již staří varovali milence před klevetami, před pomluvami, rozváděním těch, kdož sobě věrnost slibovali. Proto ujišťuje zamilovaný mládenec svou pannu:

„Najmilejší, poslechni rady mé
a umyslíž ty pevně mysli své,
byť se nám nezrušila milost
pro toho klevetníka zlost.

Žádnýť nevie, co on mínie,
slušíť nám býti v ostřihánie.
Klevetník s každým pěkně v oči jest,
a v srdci všecka zlá falešná lest.
Chtěl bych, by panny i panie
klevetníka v mrzkosti měly.
Ktožť ruší milých dvé útěchu,
nedajž jemu Bóh toho prospěchu!
Ach tiem srdce jeho (klevetníka) vadne,
kdež těch dvé milých spolu bydlé.
Všemohoucí Pane Bože,
račiž jich býti obú stráže!"...

Což — rad moudrých dal by každý při zamilování až nazbyt, ale láska jest slepá, nedbá tesknosti, tajné žalosti, nedbá klevet. Rozum ten tam ... Staročeské panenky učarovaly svou spanilostí tehdejším mládencům stejně jako okouzlují zbožňované sličné čarodějky dnes ... Jinak ovšem, než za našich časů popisuje mládec láskou roznícený půvaby svého děvčete, horuje zamilovaný básník staročeský, jenž líčí něžně, že má děvuška vyvolená „líčko pěkně růžové, pysky červené korálové, oči sokolové, zuby křišťálové, ruce, nohy bílé a všecko milé". Tak velebí Lomnický v Kupidově Střele.

Tkadleček zase v roztoužení maluje krásu dívčí: „krásnáť jest, pěknáť jest, ochotnáť jest nade všecky své družice a to-

varyšky; zrostu pořádného, řeči libé, vzezřenie milého, obyčejóv dobrých, kroku rychlého, chodu spanilého, veselých a ochotných přímluv, ladného promluvenie.“

Oči, oči bývaly ode dávna vůdcem lásky.

„V uokenečku stáše,
jakožto anjelík,
vočkem na mě vzhledáše
jakožto sokolík.“

Latinou napáchlý žák, student rýmuje o své milé:

Detrimentum pacior
nynie i v každém času,
usque ad mortem quacior,
vše pro jejie krásu.
Velut solis radius,
zrakem srdce projímá,
eminens ut gladius
tůha mě projímá!“

Ba vydán zvláštní „Spis o zraku, jak člověk zrakem, to jest viděním a hleděním sobě nebo jiným škoditi může“ roku 1550; tam se varuje každý před palčivým a zhoubným ohněm dívčího oka. „Z její zřítelnice prší jiskry k zapálení mnohých srdcí.“ Rozpovídal se o tom Lomnický: „A zvláště pak ty oči ženské veselé, ježto mnohá, když pohodí bočkem a vrže očkem, prostřelí hned naskrze nima a umrtví milovníka jako bazilišek očima svýma.“ Očima prostřelí a poma-

te hlavu i srdce, až láskou neví kudy kam, z bláznivosti pokládá se za šťastného, kdyby mohl jen střevíček políbiti, jako v památníku Zikmunda Feferiusa v 1. polovici XVII. století*) vyznává zamilovaný písař: „Za šťastného se já v každém čase a s tím milovat, budu pokládat, když budu moci ten tábor dostati, její pentličku, střevíček líbati.“*)

Pozor, na stráži buď mužova rozvaha, kdy se blíží nebezpečný nepřítel — krásná žena:

„Meč ohnivý, krásná žena,
neb se to při ní znamená,
jako by ze všech stran těla
šípy, střely vypouštěla.“

To se potom nedivme, že jindy stejně jako dnes zaplál mládenec „horkou milostí“ k spanilému zjevu. Připravil si soužení, cítí sladké strasti lásky. Běduje, hořekuje takový v Májovém Snu:

„Právě v srdce ranila,
její dobrota ke mně mne sobě podmanila.
A tak jsem se rozpálil její milostí,
když ji nevidím, pručím se žalostí.“

Chudák nebožátko — touží po ní a po ní se souží, lká, tajně vzdychá. Vyznává

*) Zíbrt, Nápisy ze staročeských štambuchů a památníků až do doby probuzenské (Světová knihovna č. 593—594) v Praze, 1907, str. 18.

upřímně: „Div jest, že mi se srdce po ní nerozskočí... Div se mé srdce nerozpučí žalostí." V noci nespí a usnouti nemůže. „Meci se celou noc jako ryba." Nemluví, nespí, nejí, nepije, žádný neví, co mu je, dle novočeské písně, čili dle Májového Snu:

„Nespím, nejím, mnoho ani nepím,
ani vesel býti mohu, to vím."

Jako by snad načisto pozbyl sluchu. Mluv naň, co mluv, neslyší, nedbá.

„Nechť se mnú kto chce, co chce mluví,
spieš jemu stěna než já odpoví."

Mnozí prý již o této roztržitosti jeho šeptávají a pro tu velikou lásku se mu posmívají. Zadívá se někdy, zadívá — až k smíchu — obrací oči v zamyšlenosti v sloup. „Upra oči v jedno místo, tamž i hledím." Naběduje se až do omrzení neukojený vzdychálek:

„Mnohokrát v myšlení sedím,
co pravý zaklaný beran hledím;
a mluv se mnú, kto chce, co chce,
nic mi se odpověděti nechce.
Že by ke mně střílel, tak sedím,
a vím, že dosti vztekle hledím.
By mi najlahodněji kto vymlúval,
vše mi po témž, jako by mi lál;
nebo ani druhdy slyším, ani vidím,
probera se z toho, druhdy se zastydím."

Nemá nikde a míti nemůže žádného utěšení; žádné potěšení pro něho v světě není. V touhách vadne, srdce moří, trápí tělo. Touží, aby milou viděl a když ji vidí, aby s ní hovořil, aby se milené panně se svou horoucí milostí přiznal:

„Tajná žalost při mně bydlí,
kdyžť mi jie nelze vídati:
zleť bude, ačť se to prodlí,
nebudu-li u nie bývati."

Přesvědčuje se o pravdivosti výroku, co jest láska, že pouhý klam. Poslechneme Kazimíra, nepřítele žen:*)

„Ženská milost, jest jako host,
Panská přízeň, též jako sen.
Růžový květ, to tré jde zpět,
to jest, v náhle se mění tak jako dubnový
čas.'

Sborníček písní Anny Vitanovské z Vlčkovic a na Nihošovicích z r. 1631, uložený v Museu království Českého, prozrazuje touhu a stesk zamilovaného:

„V libém snu nemám pokoje,
vždycky ji vidím tu stoje;
se mnou kráčí, ve dne, v noci,
rovně jako stín člověčí."

---

*) Čest a nevina pohlaví ženského 1584, str. 105—106.

Přesvědčil se o pravdivosti popěvku staročeského, který nelichotivě prohlašuje:

„Milost nic jiného nenie
než lidské oklamánie,
hlavě zhúba, v měšci diera,
v srdci konečná muka.“

Ohlasem novočeské písně o strastech lásky zaznívá staročeské již pořekadlo z věku XV.:

„Milovati a nemieti,
jako séti a nežieti.“

Povzdychuje si z hloubi srdce a vyčítá pěkným srovnáním mládenec:

„Milovánie bez vídánie,
jakožto noc bez svítánie,
a vídánie bez mluvenie,
jako černá role bez osenie.“

Říkávali právem staří: „Nemožná milost, nevyplněná žádost a daremné myšlení, nad to tři v světě nic bláznivějšího není!“

Stálý zármutek místo radosti, sklíčenost místo veselosti vynucuje výstrahu milovníkovi:

„Radím to každému
se vší pilností,
kdo chce zdraví svému,
varuj se milosti.
Milost jiné nenie,
nežli smrt druhá,
krátké utěšenie

a věčná túha.
Ach těžká milosti,
co ty máš moci,
dáš túženie dosti
ve dne i v noci.
Ktož milosti slúží,
máť těžkú bolest,
ustavičně túžie,
sám nevie, co jest.
Zbudeť všeho smysla
i všeho zdravie,
máť psoty bez čísla,
jakož múdří pravie.
Za největší věci
jmáť v srdci milú,
ztratíť k jiedlu žádost,
paměť i sílu.
Jmáť nesmiernú péči,
ať by s ním byla;
nemáť jiné řeči,
než: „— Auvech, má milá!“

Sejde-li se potom po všem vzdychání se svou milou, nemá slov, ztratí řeč, jako zaražený hledí na sličnou tvář a všeho zapomene. Co neudělal takový zamilovaný mládec? Panna Floribella seděla za stolem.

„Panic jí přiklekuje, slúžieše,
a chléb před ní krájieše.
Vzezřev na ni, poče se nepomnieti,
i je se ruku svú krájeti.

Zavolá Floribella naň,
řkúc: Svú ruku ohlédaj!“

Vyjde ven, ohlédá ruku — a hle, z ruky se mu řine krev potůčkem. Necítil, když místo chleba pro milou krájel vlastní ruku.

Kdo jak umí, vyznává při vhodné příležitosti lásku a postyskuje si se svou sladko hořkou mukou, milostí. Dodá si odvahy a přizná se, jako v Májovém Snu:

„Miluji tě nade všecko stvořenie,
nad zlato, perly i drahé kamenie,
a nic milejšího v mém srdci nenie.“

Abych nyní líčil, že panna sklopí nevinná očka, že se jí zardívá líčko růměncem, to bych třeba lhal — ale odpověď staročeské panny na vyznání lásky mám přece jen po ruce:

„Ty mně a já tobě —
nic milejšího k sobě.
Ta se milost nezruší,
dokudž mám v těle duši.“

V Žitavské knihovně městské chovají mezi vzácnými tisky Jakuba Akantidesa, správce školy Dobrovické, Rythmy České ku poctivosti sňatku svatebního kňězi Janovi Bezdězskému v městě Kopidlně, též šlechetné vdově paní Dorotě Šudové, manželce někdy kněze Jana Šuda z Semanína, (vytištěné 1605), kdež se líčí takto vyznání šťastné lásky, korunované pak sňatkem:

„Učinil k své milé tuto řeč,
kteráž srdce její pronikla co meč:
‚Nejmilejší holubičko,
tebe žádá mé srdéčko;
protož nemeškej praviti,
chceš-li mou manželkou býti?
Miluji tě v upřímnosti
pro ušlechtilé tvé ctnosti.
Buduť za otce i matku,
oznámiž mi hned bez zmatku,
chceš-li mne sobě pojíti,
bych se věděl čím spraviti.“

Ta slova jakž jest rychle k ní promluvil,
hned lásku k sobě v srdci jejím vzbudil,
kteréžto aby k němu dokázala,
přelibým hlasem hnedky jest vyznala,
že chce věrnou jeho manželkou býti
a takto k němu začala mluviti:
‚Vaše jsem, vaše do smrti zůstávám,
vám se poroučím, dávám i oddávám.‘

Ta slova jakž jest z úst svých vypustila,
hned svého milého obveselila;
i počal opět k ní takto mluviti,
neb již měl sebe čím obveseliti:
‚O já přešťastný, jak mi tvá řeč milá,
jak to rád slyším, Dorotko má milá.
Až slzím, pleše radostí náramnou,
že's tak laskavě žádost přijala mou.

Ty's mé první po Bohu potěšení,
nad těť mi v světě milejšího není!"

Tu si vyznávali lásku strojenými výlevy. Upřímněji, ač prostě žebroní za lásku sedlák Valenta na námluvách u spanilé Johanky v divadle Sedlský masopust r. 1588:

„Johanko má nejmilejší,
toběť se mé srdce těší.
Miluj mě věrně, má milá,
však's mi již prvé slíbila.
Dejž mi ten zelený věnec,
víš, že jsem čistý mládenec."

A co Johanka? I svoluje, zdánlivě souhlasí a bez ostychu a rýmů umělých odvětí:

„To chci ráda učiniti,
věnec dáti, tě objíti.
Přijmiž jej vděčně ode mne,
muoj Valši, neopouštěj mě."

Domýšlivý Valenta pochvaluje si potom, vzpomínaje na tyto námluvy u nevěsty Johanky:

„He, he — ha jak nás vítala,
a jak pěkně rozmlouvala.
Hned jsem já to bratří věděl,
jak jsem na ni jen pohleděl.
Když se jest zasmála na mne,
poznal jsem, že by chtěla mne!"

Propovídá a prozrazuje o laskavosti svého děvčete zase jinak prostý jedlík sluha,

chlubí se pánu svému, jak se s ním mazlila, telečkem ho nazývala:

„Milý pane, v jejiem srdéčku
jako pytel tvaroha;
reklať: Vítaj, mój telečku,
má útěcho předrahá. . . .“

Mládenec sháněl se po děvčeti a děvče zatím zase po mládenci. Podle Bílovského „srdce její k tomu jistému mládenci zapálené hoří, že ani jísti, ani píti, ani spáti pro velikou horkost nemůže.“ Ulevuje si děvče povzdychem:

„Noci milá, proč's tak dlúhá?
Po mém milém jest mi tůha,
že mi s ním nelze mluviti,
komu se mám utěšiti?“ . . .

Lásku si vyznali, žijí, ať tajné, ať prozrazené, ale šťastné lásce svojí. Štítný mravokárce rozhovořil se o milencích mnoho a nelichotivě, mezi jiným, že prý „vycházejí v tělesné milosti neužiteční a nepotřební listové s řečí přieliš pochlebnú a sladkokúsnú . . . když spolu jsta, ješto sě tělesně milujeta, . . . vzhledáta na sě, umievajíc sě k sobě, rucě sobě ohledajíc, a rádi by, by ižádný nehleděl na ně.“

A nyní ukázku ze sladkého slovníka staročeské lásky. Tkadleček na příkl. chválí svou Adličku: „Ej ženy, ej dievky, berte sobě příklad od mé utěšené pavičky, od mé

přebielé hrdličky." Nemůže prý „takúžto šlechtu, takúžto šlechetničku, takúžto libečku, takúžto holubičku, takúžto domácie hrdličku tak neznámě, tak nedbanlivě, tak zapomenuté, tak ohyrale s mysli spustiti." Mazlí se: „Ctná, dobrá, má milá šlechetná šlechetničko. Má zmilitká. Přenevýmlúvná hrdlička. Má utěšená, výborná libička. Má deničnie záře, má světlá hvězda. Můj přetvrdý ostrorohý diamant. Panna přemúdrá, prostranných dómyslóv a rozumu hlubokého. Má přemilá holubička, má srdečná hrdlička. Má milá liblička, má jarobujná, črnooká okatička!"

Ve sbírce písní Anny Vitanovské z Vlčkovic r. 1631, již uvedene, žebroní snažně mládenec:

„Ach mé koťátko, zlaté holátko,
prosím, rozpomeňte se na mne,
nebo mé srdce, raněné prudce,
pro vašnosti uvadne.
Umře v žalosti, jestli lékařství
od vašnosti nedostane."

Vyznává lásku panně, která „srdce mu ukradla":

„Ej, růžičko nejkrásnější,
holubičko nejvzáctnější,
vzhlédněte na mne smutného,
potěšte zarmouceného."

Jinoch ve Snu Májovém promlouvá líbezně k děvčeti:
„Má najmilejší panie, mé najmilejší srdéčko, má přepěkná ženčičko, najkrasší róže, má
holubičko.“

Záletnice v divadelní hře Polapená nevěra loučí se s mužem starochem:
„Poroučím vás Pánu Bohu, má hlavičko,
své přeroztomilé zlaté srdíčko!“

Kupec staroch těší ji oblíbeným mazlivým jménem tehdejším: „Mlč, hubičko . . .“ V jiném divadle staročeském lichotí se čert Kornyfl k babě svodnici:

„Co sobě stýskáš, babičko,
má roztomilá hubičko?“

Babka souhlasí s jeho návrhem, aby šli s čertem k reji tanečnímu:

„Dobře, můj milý kmocháčku,
má hubičko, můj macháčku!“

„Hubičko“ si milenci říkali a hubičky sobě dávali. Vzpomíná šťastný milenec slastné chvíle, schůzky s milou. „Ruky mu podala, převelmi ochotně objala,“ těšila jej „milú čistú řečí a líbáním.“ Vzpomíná: „Tuť mne líbala ústky přepěknými, rukama bílýma a přeušlechtilými mnoho nastokrát mě obchycujíc, praviec, že nad mě nemiluje nic.“ Pochvaluje její „přepěkné hubičky.“ Nepřestala ho „objímati, k sobě přitiskati

a ochotně líbati těmi ústky čistými jako červená róže — ach — nastojte — mój milý Bože!“

Staří nejen dávali hubičky, než také uměli o nich moudře rozumovati. Na konci století XVI., kdy všecko měřili latinskými a řeckými autory, vykládá náš Bartoloměj Paprocký v knížce Kšaft, vydané r. 1600, kde a jak vznikla hubička. Za starých časů prý sobě ženy rády vína přihnuly a muži nevěděli si rady, jak jich vyčíhati. Konečně k tomu vymyslili hubičku: „Byl někdy ten obyčej, jakž oznamují M. Cato a Tertullianus in Apologetico, že muži líbali ženy proto, aby poznali, zdaliž jsou víno pily.“

Učeně filosofuje o hubičkách Matouš Konečný v knize Divadlo Boží, 1616, 376: Ústa prý jsou kromě jiného určena k hubičce — ale „ku políbení užitečnému a svatému.“ Protiva: 1.) políbení lstivé u lidí neupřímných; 2.) hříšné líbání milenců, čili (jak se rozdurdil nevrlý kazatel) „nestoudných frejířův obojího pohlaví.“

Dosud jsme hovořili o lásce šťastné, nyní něco o milosti nešťastné. Také jindy býval někdy hoch nevěrný ... Slyšte jen dojemné hořekování opuštěného děvčete:

„Ztratilať jsem milého,
v tom srdci jediného,
jměj se dobře, srdéčko.
Ach můj milý, převelmi zúfalý,
ne tak's mi sliboval před mú milú matkú,
jměj se dobře, srdéčko . . .!“

Jemnou výčitkou vane další píseň dívčina:

„Jáť se, milý, dobře mám,
na tě srdečkem vzpomínám,
jměj se dobře, srdéčko . . .“

Klne děvče tomu, kdo je rozvedl od sebe, jistě, že, jako vždy bylo a bude, chvástavé klevetnici:

„Ktož mezi námi to manželstvo zruší,
nesmiluj se, Pane Bože, nad tú duší.“

Kupidova Střela Lomnického výstražně varuje před milostí nevěrnou. „Lahodnými řečmi, chtěje pannu oklamati, mnohý mnoho připovídá a že ji sobě za manželku pojme, . . zlaté hory jí slibuje a potom, vyloudě na ní vínek, volověných jí nesplní a v své řeči se nic nepamatuje. . . .“

Mívali někteří milovníci pěkné zásady v lásce. Dobrodruh sám na sebe žaluje r. 1623: „Já miluji, netoužím; kde přijdu, tu sloužím, kde voběd, tu milá; kde večeře, tu jiná.“ (Zíbrt, Nápisy.)

Zavinily někdy panenky samy, že jim dali milovníci výhost. Přebíraly, pomlouvaly,

přetřásaly chůzi, podobu, vlastnosti milovníků, až uznal za vhodné Lomnický docela neslušně a ostře pokárati takovéto nepokojné sudičky mládenců v Naučení mladému hospodáři:

„Co se dotýče panen ctných,
žen poctivých, važ sobě jich,
klobouček před nimi smíkej,
nic špinavého neříkej,
aby odtud neutekly,
že jsi hrubý troup, neřekly.
Než jáť tomu nerozumím,
dedkovat mnoho neumím.
Nehodím se k fraucimeru,
a to pravím pod svú věrú,
že bych radči pásl svině,
nežli bych sedl mezi ně.
Neb jsou mnohé desperátky,
přetřesou tu i tvé šátky,
převrhnou tě brzy, než zvíš,
šetří, kterak piješ, neb jíš,
co mluvíš aneb jak sedíš,
na koho a kterak hledíš.
Nejspíše tu hanby dojdeš
a bez pírka neodejdeš.“

Není divu, že potom často opakuje se u mravokárců, v nápisech do památníků a u nepřátel ženského pohlaví výrok: „Kdyby bylo všecko nebe papírem, všecky vody in-

koustem, tolik písařů co na nebi hvězd, ještě by nevypsal ženskou lest."*)

Zarýmoval o tom stejně urážlivě proti ženám, s ohradou, že dobrých se netýče, Lomnický v Kupidově Střele:

„Trpká bylina zlá žena,
od mnohých jest věc zkušená;
často z učeného žáka
činí šaška a tuláka,
též z bohatého chudého,
a z pána chlapa bídného."

Ještě ostřeji, s netajenou jedovatostí popuzuje muže proti ženám Kazimír r. 1584 v uvedené knize Čest a nevina pohlaví ženského, ve vydání Veleslavínově:

„Jestli kdo žádá chytrosti,
Té se doptá u žen dosti;
A protož na jejich místa,
Netřeba jiných, věc jistá.
Lest, chytrost a oklamání,
Nejvyšší ženské umění.

Item, jiné k témuž podobné: Všecky ženy jednomu umění naučeny jsou, to jest (jakž Šebastian Fraňk vykládá) ošemetnost provoditi, bláznům jískati, vopice hladiti a česati, krkavce krmiti, a všecko, což se k zlému chýlí, vykonávati. A praví při tom takto: Ženy dělají z moudrých lidí blázny, tak že

---

*) Zíbrt, Nápisy, l. c., str. 20.

mnozí skrze tvárnost, sličnost a krásu jejich oklamáni a k zahynutí přivedeni jsou. Ony jsou ďáblovo humence, lep a nástraha, jímž on lapá vše, cožkoli dosedá.“ Proto dospívá Kazimír, žen nepřítel, k přesvědčení:

„Lép jest ženu k hrobu nésti,
Než se s ní k odavkům vésti.“

Vybíravá a nemilosrdná panna — jak již Bílovský na začátku věku XVIII. užívá názvu — často dala usouženému mládenci „kvinde, aby si hledal jinde,“ jeho milost vroucí obrátila v žertíčky, „v kunšt“, jak žaluje Májový sen. Byla by dlouhá řada stesků, výčitek, jakými si nešťastný milenec za starodávna ulehčoval. Aspoň jednoho vyslechneme: „Jižť jsem jako kòl od plotu ostal. . . . Temná noc, ta mne již pojala v svú moc. Kadyž chozi, tady všady blúdím a mlha, ta mě na vše strany obklíčila. Vida nevizi, hledě, opatřiti se nikdež nemohu, sám sebe jsem zapomenul. . . . Den ode dne se túlám, žádný mě nepřivine, dřieve času dědek a starček ze mne bude. Hory vysoké pro sirobu ohledati muši, doly hluboké oplaziti budu musiti, pro nelítostivú sirobu vody prudké přebřésti, mosty nepevné přejíti, lesy temné, pustlé, neobyčejné vlasti, neznámé lidi, nejisté, vše pro sirobu a v sirobě ohledati a opatřiti musím . . .“ Jaká bývala

Adlička hodná! „Postata jie také věnec zelený, jenž v zimě i létě vždy při své barvě ostával, od jejie mladosti jest nikdy neočadl, neobvadl ani osechl, až i do stavu manželského.“ Do stavu manželského, ale s jiným, nikoli s ubohým Tkadlečkem, jenž vstávaje léhaje, od svítání do klekání vzpomíná na půvaby její. „Ej ty všemohúcí, mocný Bože, jakúž's mi byl radost dal a jakú jsem já radost toho měl v svém mladistvém srdci, když jsem ji vídal před sebú bujně, avšak počestně kráčiece svým převýborným chodem, svým spanilým zatáčením, svým znenáhlým a tichým ohledáním, svým veselým poskočením, svými všemi obyčeji sobě po všech miestech svým řádem ctně činiec. . . . Ktož starú lásku a minulú milost z srdce a z úmyslu a z mysli vypustiti nechce, ten jie nikdy syt nebude, aniž smutka pozbude. . .“

Radí Dačický v Prostopravdě takovýmto trapitelkám mládenců, pannám, co činiti, aby dobře pochodily:

„O roztomilá děvčata,
líčíť na vás pacholata,
jako ta slídná vyžlata.
V dobrém setrvání stůjte,
několika neslibujte,
abyste se nezlehčily.“

Podobně moudře radí otec synovi, aby

poctivě se choval ke všemu pohlaví ženskému,

„dobrých paní cti hledaje,
v srdci jedinú milú maje...“

Kdo poslechl obou těchto rad, tam vedla upřímná láska k oltáři, na svatbu.

Zachoval se vzácný výtisk V. Šlapáka Mělnického rýmování o lásce z roku 1617. Na oslavu rektora školy v Mělníku, Jana Sidiria s Annou Smažíkovou, vydali přátelé snoubenců sbírečku básní s latinským názvem, kdež vedle latinských skladeb podle tehdejšího zvyku připojil na konec báseň zajímavou obsahem i formou, „Vinca Šlapák, český literát v městě Mělnice nad Labem.“ Otiskujeme báseň tu jakožto vzácnou v této době památku literární, ukázku příležitostných milostných písní:

„Milost a láska, to dvoje,
těžké má na světě boje;
rozmnožujíc se v rychlosti,
trpíc i nesnázi dosti:
Jak ta jen bere začátek,
však tak, když nejde nazpátek,
srdce velmi tůze víže,
až i do hrobu pomůže.
Euryála kdo čítával,
bolest jeho rozjímával,

srdéčko mu se pohybne,
kteréž v těle nepochybně,
jako oheň prudký hoří,
div tak, že se nevoboří,
ono jsouc zajisté v smutku,
rozmnožuje se, vím, v skutku,
ohněm Venušiným jaté,
toužením velkým, podňaté,
a to pro svou nejmilejší,
srdéčku nejpříjemnější,
o kteréž ve dne i v noci
bere myšlení žádoucí,
chtějíc mít, co žádá sobě,
a znaje to v každé době,
jak on, tak ona zase,
čeká toho v jistém čase,
řkouc: Byť k tomu přišlo, Bože,
svou pomoc dej, v víře množe!
Čehož i vy pane Jene,
žádali jste sobě bene:
abyste mohli užíti,
manželku pobožnou míti?
Což i jest se v skutku stalo,
vám z vůle Boží dostalo,
on sám rač dát, ať jest gut, gut,
nechť jiným jde třebas nechuť.“

Komu se žena dobrá vydaří, jako oslavenci v této písni, to jest nade všecko zboží, říkávali Čechové. Ale běda — kde se

vydaří opak! Ubohý muž zklamaný, utrápený — a proto opatrně ženu si vybírej.

Škarohlídové ovšem varovali před ženitbou. Mírně, jemně uvažovali i zhruba se osopovali na ženichy. Hovoří a namítá Kazimír v uvedené knize:

„Jiné propovědění takto zní.
Staré přísloví tak praví,
Že dobrá mysl půl zdraví.
Protož ženy nepojímej,
K výstraze to vždycky mívej.“

Dobromír odporuje: „Toť jest vpravdě bláznový a bezbožný rým a naprosto proti slovu Božímu čelí; nebo tak Bůh přikazuje, kdož se zdržeti nemuože, aby sobě ženu pojal. Pro žrádlo a pití zajisté, ani pro lhostejný a zahálčivý život nejsme stvoření od Boha, a byť pak i to bylo, že by se kromě stavu manželského, pouhá lhostejnost a lenost provoditi, a ustavičně čistá, veselá aneb dobrá mysl býti mohla, však vím jistě, že se nazpět nalézá, a že mnozí v stavu manželském tak mnoho potěšené a veselé mysli, anobrž více okoušejí, nežli ti, kteříž v stavu manželském nejsou, zvláště pak ti, ješto se pálí.“

Kazimír (již jméno jeho označuje zlobu) dále odvažuje se k výroku proti ženění a nepřesvědčil ho rozvážlivý Dobromír. Kazimír se rozhorlil:

„Jestli pojmeš ženu sobě,
Toť já předpovídám tobě,
Že pojmeš ďábla na hrdlo,
Budeš s ní míti zlé bydlo.

I jestli žena ďáblem, nechciť já jí bráti, nechť ji ďábel vezme, a tak trefí se rovné k rovnému, a já každého dne se modlím, aby mne Pán Bůh od ďábla zachovati ráčil: i jakžbych sobě tedy ženu pojíti měl?“

Proti chvalořečníkům o ženské kráse Kazimír šermuje nemotorným veršem:

„Ženská krása jest skrytý smrad,
Zanech ženy a buď sám rád.“

Krásná, nekrásná — připraví každá po svatbě muži soužení a vykopává mu hrob, až v něm zahyne:

„Učený a moudrý muž Antisthenes aneb Bias jsa otázán, jestli náležité oženíti se, odpověděl:

Pojmešli krásnou, to shledáš,
Těžce ji sobě zachováš.
Potáhnou se k ní i jiní,
Budeš míti duom obecní.
Jestli pak škaredou pojmeš,
Lásky k ní míti nebudeš.
Okusíš mnoho trápení,
Čemuž, leč smrt, konce učiní.“

Široce rozumuje Lomnický v Naučení mladému hospodáři — jakou tedy?

„Nežeň se nikda pro krásu,
kteráž trvá jen do času,
též ani také pro statek,
neboť není nežli zmatek,
ani pro žádnou mamonu,
příčinu tu nebo onu,
jakž činí mládenci mnozí,
pak honí bycha nebozí.
Ježto z nich bude nejeden
hladek, čerstev jako jelen,
uváže se v medvědici,
pojme tu mrzkou opici,
starou babu pro peníze,
nebude s ní v lásce, víře.
Když jen ona má dům v městě,
k tomu as dukátů dvě stě,
anebo dvůr na předměstí,
praví, že můž' živnost vésti,
že budou pivo vařiti,
dobře s ní hospodařiti.
Potom mu babka přechmelí,
jak jsme při mnohých viděli,
že ho v každém koutě mrzí,
přál by babce smrti brzy.
Tu na její život tráví,
ona ho spíše udáví."

Zase by kniha tlustá vznikla, kdybychom se chtěli probírati úvahami o ženitbě, zdali rozhoduje krása nebo mamona s přívažkem ženy staré, nevlídné, nevrlé.

Pěkně pověděl o poměrech manželských se ženou starou a mladou Bartol. Havlík z Varvažova. Upravil po česku spis původně italský: „O ctném a chvalitebném v světě obcování“ leta 1613. Přizpůsobil obsah poměrům českým. Ptá se s jedovatým posměškem: „Pamatujete-li, kterak onen, byv mezi mladou a starou, pěkně se jměl, jemuž mladá vlasy šedivé, by se zdál mladší, vytahovala — a stará černé, by byl šedivý. Odkudž nebohý pro lásku obou opelíchal.“

Žena šeredná nebude ovšem nikdy muži nevěrná — ale spanilá žena vábí. Čili jak to naznačil srovnáním Havlík: „Žena škaredá jest nápodobná v krámích štoku řeznickému, byť stála ve dne i v noci na placu, nebude ukradena.“ Hůře však s hezounkou žínkou! „Takovéť jsou jako ledvinky, bývajícími na těch štocích, kteréž lidi rádi kupují. Já pamatuji, že jeden stavu rytířského poslal malíře do domu jedné pěkné paní, aby mu její kontrfekt přinesl, ale přispěv k tomu manžel její, též chvíle, když ji počal malovati, překazil mu a vyhnal ho ven z domu, řka mu: Snad by toho zemana někdy napadla chuť, že by maje vejpis, chtěl míti i originál!“

Škoda jest (namítá Kazimír), že kdy ten pěkné ženy dostati má, kdož více krásy hledí, nežli ušlechtilosti mravuov. Ale majíť

takoví svů pokutu pod tím a nebezpečenství, o němž se dí:

„Ustavičně s krásou pobožnost
Těžkou válku vede o ctnost.“

A opět:

„Ten obyčej pěkných lidí,
Že jim drzost z očí hledí.“

A opět:

„Slibu bych dosti činila,
Kdybych tak krásná nebyla.
Těžko toho ostříhati,
Načež mnozí oko nesou.“

Čemuž i ďábel výborně rozumí, protož nenávist, podezření, a žádosti nezřízené umítá manželům v cestu, a tím mnohých zřetel jinám obrací, odkudž to potom jde, že přítomné věci mrzké, nepřítomné milé bývají. O čemž Ovidius dí:

„Což kdo má, nedbá toho nic,
Čehož nemá, k tomu hoří víc.“

Pokračuje Kazimír ve svých varovných úvahách:

„Učený a múdrý člověk jsa otázán, jestli náležité se oženiti, odpor učinil a řekl;

Pojmešli s zbožím statečnou,
Budeš míti nesnáz věčnou.
Z tebe svého mana míti.
Pakli sobě chudou vezmeš,

Rozličné bídy poměješ.
Neb často místo jednoho,
musíš jich chovati mnoho!“

Spokojenost v manželství podle názoru Lomnického v Naučení hospodáři spočívá hlavně na přívětivosti a rozvaze mužově:

„Muž dobrý, učený,
zná dobře povahu ženy,
ve všem jí čistě vyhoví,
někdy to pod žertem poví,
co chce míti neb nemíti,
že se ona můž' vtípiti.
Bydle s ní v lásce, svornosti,
bude rodičům k radosti,
Pánu Bohu k zalíbení,
všem přátelům k potěšení.“

Mistr Zikmund Winter dobře upozorňuje, že o štěstí manželském a o ženitbě rozhodoval nejdříve měšec, penize. Od jakživa bohužel největší sháňka byla na obou stranách po měšci, sytý-li či hubený.*) Živě vypisuje to Komenský takto: „Jeden k druhému přistupoval, jednak po předu, jednak po zadu, jednak po pravém, jednak po levém boku naň sobě pohledaje a všeho ohle-

*) Winter, Ze starodávného života. V Praze 1892, str. 155.

duje, zvláště pak — toho jsem nejvíc viděl — měšců, váčků a tobol jeden druhému ohledoval, jak drahý, jak široký, jak odutý, jak tuhý neb slabý jest, měře a váže. Pravdať jest, některý by kmet neb babka za funt koudele neuvážil, ale když při sobě buď mastný pytlík má, neb klobouček, před kterýmž se jiní kloboučkové smekají, takové věci všecky také na váhu jdou."

Poněkud zdvořileji a svatou pravdu r. 1583 psal kazatel Rosacius Sušický o této věci za věku XVI. dosti obecné: „Podle chvalitebného způsobu mládenec nebo vdovec starší jest v letech nežli panna nebo vdova, kterúž sobě pojímá, kromě těch jinochů, kteří sobě ty staré sešlé vdovy, a jak říkáme baby, za manželky berou toliko pro peníze. Ty staré baby jsou sešlé pytle. Posavad ještě nejlepší je řád, když muž svou vlastní prací statku nabývá a nežení se s truhlicí. Žena bohatá je tvrdošíjná, drzá, nekolná."*)

Na rozloučenou s babičkami pro peníze branými nelze nevzpomenouti těch zajímavých veršů, jež četli jsme v zemských deskách ve kvaternu „trhovém masovém smluv

---

*) Winter, Ze starodávného života. V Praze 1892, str. 197.

svatebních" při roku 1671. Tu v suchopárné úřední knize čísti jest:*) „Láska a víra slovem jak spolčila manžely svazkem, tak sobě věrně slovo držte a plaťte věno; pro věno pak žádný se nežeň, manželka začasty věrnější bývá bez věna než s věnem. Byť byla babka zlatá a se šestma vozívala se koňma: Vem sobě radši chudou, choď radš pěšky s mladou; nic nepomůž' babice, zlato nic ani koňstvo k milosti, neb zlatá láska není, ani se koňmi vozí. Můž' zlato, můž' i statek, můž' pobrati všechno neštěstí, vždy tobě na tvém zůstane babka krku. Není chudým, manželku milou maje, není potřebným. Bůh co a láska velí, tedy vem sobě, živ jsa pobožně, buď ženy své pánem, mil Bohu, mil i lidem!"

Obrátíme list... Což když manželka nezasloužila svými způsoby nekáranými mužovy příchylnosti!

Rozprávky o uminutosti žen, jak jen vedou svou a nedají se přesvědčiti, vzdorují, zachovala knížka nejstarší o hře šachové, kterou vydal Ferd. Menčík. Jest „přírok" na ženy, že rády toho neztrpí, co muž zapoví. Zapoví-li muž ženě: „To čiň, to nedělej," žena vede svou, pravý opak, na vzdory. „Dal

---

*) Winter, Ze starodávného života. V Praze 1892, str. 201.

muž jedné ženě pušku (nádobu, schránku). Ptáčka v ní zavřel a zapověděl jí, aby pro nic v tu pušku nenahlédala a neotvierala jie, že jest tam ptáčka vsadil, aby jeho nevypustila. A ona nestrpěvši toho, otevře pušku, chtiec zvěděti, co by tam bylo. A ptáček vyleti (vyletěl) a tak muž pozna (poznal) všetečnost její. O druhé pravie, že byl muž jehlu poiékl v dieře někaké a zapověděl ženě, aby nevčinievala prstu do té diery, ale nepovie proč. A tato nemohúc strpěti toho, sáhne tam prstem a splišti to polécenie, že jí jehla prst probodne. A muž uzře, ana prst probodený uvázala, nalaje jie a z jejie všetečnosti nemúdré. O třetie pravie takto, že muž byl jed postavil v konvici a zapověděl ženě a řka: Neroď piti z konve této, jedť jest v ní; umřeš, napieš-li se! Avšak ona nestrpěla, než vždy se napila i umřela."

Odporuje prý žena muži ve všem všady. „Bývajíť také mnohé ženy, že vždy pře proti mužóm držie a jsú jim odporny. A tak přihodí se, že jeden muž pójde s ženú přes lúku a muž bude řéci: Dobře jest lúka p ř i h o l e n a! A žena die: P ř i s t ř i ž e n a jest. Až s tiem i vejdú na břev (lávku), tak sě křikujíc. Muž die, že jest přiholena, a žena die, že jest přistřižena, až tu žena upadne u vodu se břvi, a tonúc bude ještě p r s t o m a j a k o s t ř í c i, vyzdvihši ruku, ukazujíc,

že jest střižena.“ Utopila se... Chudák muž ji hledá, ale ne po proudu, než nad lávkou, opačným směrem proti toku, proti proudu. „A když utone, pójde muž proti vodě nade břví, hledaje jie; a lidé potkajíc jej, otieží (tážou se) jeho, co by tu činil? A on povie: Upadla mi žena se břvi a utonula, i hledám jie! A oni vecechú jemu: Hledaj jie zdola břvi; po voděť dolóv plove! A on vece: Vždyť mi sě jest ve všem protivila; mámť za to, žeť plove proti vodě!...“

Žena moudrá, mírumilovná neodmlouvá muži svému, nerozněcuje ho k hněvu, nereptá, čeká, až se mu rozbouřená mysl utiší. Se špatnou se poradí žena zpurná jako ona, které muž přinesl k večeři dvě kvíčaly. „Vždy pravila, že jsou kosové. A když on opakoval to podruhé, že jsou kvíčaly, ona vždy na svém stála, že jsou kosové a on hněvem rozpálen jsa, k tomu přiveden byl, že jí dal pohlavek. Aniž proto ještě ona toho, když též kvíčaly k stolu přinesla, jistiti přestala, že jsou kosové, až jí přidal druhý pohlavek. Po sedmi dnech pamatujíc na to žena, připomenula opět své kosy a on vždy na tom stál, že byly kvíčaly; ona pak jistila, že kosové, až přišlo k tomu, že drželi ochtáb a obnovili něco buchet. Aniž tak ještě sváda konec vzala, jako právě při konci roku při-

pomenula mu, že toho dne před rokem byla bita pro ty zlořečené kosy — a muž pravil, že byly kvíčaly, ona pak, že kosové. Tak on nemohl se zdržeti, opět jí znova přitloukl. A tak ona pro svou urputilost a neústupnost zle těch svých kosův užívala.“*)

Rozprávka z Mravných naučení 1767 líčí, jak soused hovoří se soudem o ženě: „Dvacet let s svou ženou hospodaří, ale že za ten čas celý nikdy jedné vůle nebyli, kromě jednou, když jim dům hořel. Tu prej jsme se sešli ve dveřích a každý z nás chtěl vyjíti první.“

Jako před svatbou často klevety, pomluvy rozvedly milence, tak i po svatbě plané řeči, podezřívání urychlily rozvod. Kam nemůže čert, strčí babu — poučuje novočeské pořekadlo a stejně za starých časů i v manželském štěstí nejhorší pověsti bývaly báby svodnice. Nejprudčeji se pustil proto do nich Lomnický v „Kupidově Střele“. Budiž nám prominuto, uvedeme-li tu kus básníkovy zlosti a snad i zloby. Jeť to sice kus hrubého kalibru, ale charakterisuje to tehdejší smýšlení proti staruchám, spolu je v tom ráz o-

*) Srv. Zíbrt, Staročeské připovídky o ráji manželském. Nedělní Listy Hlasu Národa, 1887, č. 327; Bart. Havlík z Varvažova, O ctném obcování, 1613, str. 243.

soby spisovatelovy i ráz tehdejšího psaní.*) Všeho špatného dobře zkušený poeta tedy dí: „Proklaté baby jsou horší nežli sám čert, jakož toho dám tento příklad. Nějaký manžel s svou manželkou třiceti let spolu v lásce živi byli a nikdá se nevadili, kolikrát se ďábel o to pokoušel. I šel potom k nějaké babě a slíbil jí pár střevíců koupiti, bude-li moci ona to svésti a spolu ty manžely svaditi. Baba to učinila: oni když u večer spolu za stolem seděli a večeřeli, tehda muž pohleděl na svou ženu kosýřem nevesele, a žena naň ho škaredě a zakrněle. Tedy ďábel ty střevíce, které babě dáti slíbil, na vožeh pověsil a přes vodu, tu kde baba stála a prala, jich podával řka: Ná, babo, vezmi, ty víc umíš, než který koli čert z nás, jáť k tobě nesmím blíže přistoupiti, neb se musím tebe pilně šetřiti, aby ty mne spíše nežli já tebe neoklamala. Od té doby malíři malují, že čert babě střevíců na hůlce aneb vožehu podává, neb se její zlosti a oklamání bává. O takových svodnicích a babách Vácslav Dobřenský v jedné knížce, která slove Pramen vody živé, dosti obšírně píše a toho na ně dostatečně dovozuje, že jsou silnější než ďábel, horší než Jidáš, škodlivější než peklo,

*) Winter, Ze starodávného života, v Praze, 1892, str. 204.

též že jsou ústa ďáblova, špehýřky lidu božího, psi a vyžlata myslivecká.“

Spustila někdy žena svému muži — řekli bychom nyní — „hubnou polévku“ — dle starých „n e s o l e n o u l a t i n u“. Lála, láteřila tuze, hašteřila se moc. Martin Kolář našel ve sklepě radnice v Táboře s jinými rukopisy rýmované kázáníčko rozdurděné manželky staročeské nehodnému muži... Podívejte se jen! Nechce jí znáti. „A já vědě, že se znavě (my dva známe) oba z dávné chvíle s sobú a já jsem na každý den s tobú, opustiec vše jiné sobě mé družičky...“ Čistě mu posvítí. „Všakť ukáži, žeť jsem spolu s tobú nedielná na statku. Zda mníš, by mému telátku nebylo právo tak celo, jako by tvé p.... jmělo? Rovný diel chci s tobú vzieti.“ Robotuje, pracuje do únavy. „Ješče tvá řeč na mě skolí, praviec, bychť nebyla krásna.“ Řídí mu dvůr, kuchyni, pivnici. „I v konici mnú jde strava, kdež tvój vraný koník stává, jenž se mú pící nestydí, někdy v témdni oves vidí... Však mi neděkuješ z toho?!“

Podivně osmělil se posuzovati krásné pohlaví vtipkář Závěta ze Závětic. V knížce o slavnostech na uvítání císaře Matyáše roku 1611 píše o divadle, jak Vlasta se Šárkou a ženami bojovně vystupovaly proti mužům. „Král i královna, páni legati, arcikní-

žata a knížata račili komedii přitomní býti, kteráž o Libuši, o Přemyslovi, prvním knížeti českém, item o někdejších českých bojovných a zuřivých proti mužům dívkám . . . z jejichžto kmene a rodu až posavad mnohé netoliko v Čechách, ale takměř po všem širokém světě obývající se nacházejí," dodává potutelný letopisec Záveta . . . . .

Nyní tiše, tichounce — chceme pod okny poslouchati, jak se rozhorlila paní na svého muže . . . Slyšíte?

„A ty mi nechceš nic kúpiti?
Co mám naha jako lotr choditi?
Nemaje kusa šatu žádného,
že skoro nemám čím zakryt těla svého . . .
budu plakati, že tě teskno býti musí! . . ."

Zdá se, že muž strachem hrdina ani nedutá . . . Žena si dodává odvahy. Vyhrožuje, nedá-li muž šatů po dobrém, hrozí nevěrou:

„A jestli mi nechceš hned kúpiti,
shledáš, že toho musíš pykati.
Nekúpíš-li mi ty, ale jiný mi kúpí,
a nebudeť jako ty skúpý — —
a já chci mu toho zasluhovati,
kterak nejlépe budu uměti."

Chuděrka ubohá — manžel ženkyl, ženě porobený. Rady si neví a než se vzpamatuje, žena vyčítá, soptí:

„Kup mi sukeň několik sukna dobrého,
ať mám něco damaškového.

Však znáš, kterak mnohý chudý
odpustí ženu k tanci na veselé všudy . . .
i protož nebudeš-li mi též zjednati chtíti,
budeš se mnú hoře míti."

Manžel ani muk — zatím si žena oddychla a znova se durdí, už to hrčí:
„A pověz mi to hned, chceš-li mi to zjednati?
anebo dokud mám toho čekati?! . . ."

Muž postrašený milované choti tetelivým hlasem a stísněn odpovídá, lahodí, chlácholí:

„Má ženičko milá, rač počkati,
jakéhoť chceš, chciť rád nabrati.
Jediné coť teď bude cesta,
ihned já pojedu do města.
A také nynie peněz nemám,
až prodám obilé, hned zjednám!"

S takovou ovšem u rozhněvané nepochodil. Domluvila s ním. Již utekl „l í b á č e k m ě s í c", jak Rešel pojmenoval nynější líbánky. Vypravili se nyní spolu (abychom mluvili s kazatelem Zámrským) do zahrady L a n i c e a z té do vsi P r a n i c e . . . Nechce žena čekati ani hned — buď anebo — hned a hned aby to tu všecko bylo. Spustí vádu na novo. Vzdychá zchoulený v koutě muž:

„A . . . bych měl z dvora poslední krávu prodati,
co ona zamíní, musím jí zjednati.“*)

Vtírá se nám bezděky do péra jizlivé rýmování, vypsané z archivu Třeboňského:

„Item slepice, která kokrhá,
i žena, která se na muže potrhá,
tu slepici lepší upéci
a ženě dáti kyjem dubovým na pleci.“

Když už řeč o kyji, dovolujeme si vyzvati Paprockého (uvádíme v dalším doklad), jenž nešetrně a neuctivě dobírá si v „Modlitbě k sv. Kyji“, z polského na česko upravené:
„Při některých ženách zlost veliká panuje,
to dělati usilují, co muž zabraňuje.
Než o svatý Kyji, přijď nám k pomoci
a nedej ženám těm nad námi té moci;
budeme tě v komorách pozlacených chovat,
budou-li se od tebe ženy opravovat.“

„Knižka rýmovní jest tato, jeden každý věz a měj za to, žeť není z jiných poslední, mnohá v ní nabudeš naučení, z nichžto užitku nabudeš, jestli ji pilně čísti budeš,“ vydávaná v Litomyšli i jinde ve století XVII. podle staročeské předlohy ze stol.

*) Rukopis Neuberský, nyní v bibliothece Musea království Českého

XVI. poučuje několika rýmovačkami o ženě a o ženění:

„Spřežení koní táhnou až mílo rovně,
nespřežení ulomí voj, kvikajíc se potvorně.
Takť se tu dobře nerýmuje,
když mládenec babě frejuje.
Vezme babu pro peníze,
nebude s ní v lásce, víře.
Když pak vyloudí, co nashromáždila babice,
potlouká ji, co bečvář káďce.
Doma mu slano ani mastno není,
jinde voní kadidlo a koření.
Potom se dá v frej a divné bláznovství,
babce přeje nebeského království.

Nepojímej baby pro peníze, milý brachu,
ať z tebe lidé nemají posměchu.
Nebo velmi brzy stará tě omrzí.
A ty maje s ní zavázaný svět,
nebudeš moci nijakž nazpět.
Musíš babu milovati a jí k vůli býti,
byť tě měl kornyfel (čert rohatý) vzíti.

Ruka když ruku myje, bývají pěkné obě,
muž a žena v dobrém povolujíc sobě.
Bratří pomáhajíc jeden druhému,
přirovnávají se městu pevnému,
Kdo pak dobrého souseda má,
ten svůj dům vejš o sto kop prodá.

Kdoby chtěl moudrou ženu poznati,
hleď jí zvonček k noze přivázati.
Moudrá bude uměti tomu trefiti,
vezma zvonek v ruku, nedá mu zvoniti.
Ale nemoudrá, by zvonil, bude ním klátiti,
co se doma stane, sousedám praviti.
Bude muži láti, s nim se vaditi,
nebude mu mlčeti, by ji měl zabiti.
On jí slovo, a ona mu dvě zase,
ráno má oči co páv v ocase.

Která slepice nenese a kdáče,
a žena na svého muže kváče.
Která pak slepice kokrhá,
a žena se na svého muže potrhá.
Tu slepici sluší upéci,
a ženě dáti kyjem po pleci . . . .

Žena pláče když má žalovati komu.
Kde husy, tu smrad a štěbety,
kde ženy, tu svár a klevety.

Dejm, střecha děravá, zlá žena k tomu,
ty věci vyhánějí hospodáře z domu.
Kdo mečem bojuje, od meče schází,
a kdo cizím ženám frejuje, tolikéž mu se
přihází.
Kdo pak ženě své nevěří,
ten stávej s voštípem u dveří.

V chrapavý zvon nezvoň,
vlka na kulhavém koni nehoň.
A u přatel často nebývej,
která panna mnoho frejířův má, té nepojímej.
Nebo mnohá dva vrkoče nese,
a panenství její v stodole neb v lese.
Některá pak o své panenství soudí se,
a prvé děti z sebe vytřese, jedna míň druhá víc,
to jest panna co můj střevíc.

Mnohá panna miluje mládence,
by jí koupil pěkný váček neb střevíce.
A jakž od něho, čeho žádá, dostane,
hned se její láska k jinému vine.
Kupeckému věrování, panenskému slibování,
ženskému plakání, a lidskému pochlebování,
ti glejchu nemají, a na strychy se neměří,
radímť, ať žádný nevěří.

Rozmlouvání velmi utěšené mezi otcem a synem, vydané zároveň s knížkou rýmovvní, předvádí hovor otce se synem.

Syn:

Chci manželem býti,
a pannu sobě pojíti.

Otec:
Synu, nevíš, zdaříliť se
po tvé vůli, jak ty chceš.

Syn:
Pojmu sobě ale pěknou vdovu.

Otec:
Vdova ta bude v tvém domu dělati,
co se jí bude líbiti.
Jestli jí pak uzdu pustíš,
ona hospodářem, a ty pacholkem býti musíš.

Syn:
Pojal jsem sobě bohatou ženu.

Otec:
Lakomá žádost pojala sobě za manželku peníze.

Syn:
Mám velmi výmluvnou ženu.

Otec:
Umí-li také mlčeti?
Která neumí dobře mluviti,
lépe jest jí mlčeti.
Nebo u mne jest to za divné,
že mnohé zvíře bude velmi plaché,
zlé a divoké, to okrotne:
Ale ženského jazyku tak skrotiti nemůže.

Syn:
Krásnou ženu pojal jsem sobě.

Otec:

Krásné ženy těžká jest věc ostříhati,
neb krása přináší srdečnou lítost.
Znamenej také i to:
ženského pohlaví, jak chceš, hlídej,
však mysl její všetečnou znej.

Syn:

Mám dítky, na kteréž jsem laskav.

Otec:

Kterak oni tebe milují?
Hleď, aby jim vždy příliš nepouštěl.
Vostrá metla činí dobré dítky.
Mnohé děti mají otce lotra.
A trefí se někdy, že dobrý otec má syna zloděje.
Znej také, můj milý synu, to,
že bezděčná milost a vytřená červenost,
to oboje za nic nestojí.

Široce ohřívá starší rýmování a důvody pro ženitbu i proti svatbě, posuzuje poměry manželské i podává návod k svornému živobytí v domácnosti: Velmi pěkné rozmlouvání dvouch žen Háty a Barbory, manželstva se tejkající, jak jedna svýho manžela chválí, a druhá svýho haní; mladým manželům a manželkám k čtení velmi potřebné se obětuje, vytištěno v Holomouci, 1745.

Tam vedle jiného ptá se hašteřivá Barbora své družky: Nebyla-li by rada k nalezení, aby ještě dobře mezi námi (manželi) bylo.

Agatha poučuje: Velmi dobře, neb vy jste ještě oba mladí a nejste ještě tak dávno spolu.

Barbora. Má milá, tedy pověz mně, jakby se to předce státi mohlo.

Agatha. To já chci ráda učinit: Předně postav se tak k té věci, jako bys znova začala s ním dům držeti a říditi. Slyš, kterak jsem já k mýmu muži zprvu se chovala, a ještě chovám, tak taky ty jemu čiň. Přede všemi věcmi byla ta moje pilnost (jak mne také moje milá v Pánu zesnulá matka učila), abych se mýmu muži líbila ve všech věcech. Toho já se vystříhám, abych jej v tom nejmenším neurazila, to také já pozoruji, aby on to, čeho oumyslu jest, a co on jednoho každýho času snésti, aneb snésti by nemohl, podlé toho vím se jak říditi. Byl-li jest on vesel, tehdy jsem s ním veselá byla. Hleděl-li jest škaredě, tehdy jsem se přičinila s dobrýma přívětivýma slovy, aby zase dobré mysle byl. Tak jsem já jednou slyšela, kdo slonem zachází, ten nemusí bílé šaty nosit, neb takový barvy nemůže trpěti. Tak taký volové nenávidějí červené barvy, a hrozí se jí. Jedno zvíře nazývá se tygr, když

ono zvonečky slyší klinkati, tak bývá nesmyslné, jakoby se o život připravit chtěl. A ti, kteří s koňmi zacházejí, mají svůj vlastní spůsob, řečmi a hnutím, tu hladějí koně, a vědí s jedným každým koněm jak zacházeti, po čemž znamenají, jaký spůsob a povahu na sobě má, a nese. Tím víceji máme my se k našim mužům, u kterých my naše životy stráviti musíme, tak chovati, když my pozorujeme, k čemu jejich oumysl směřuje. Napotom co se domácí správy dotýče, kteráž opatrným ženám vzláštně poručená jest, to pozoruji, aby skrze mou nedbalost nic zmařeno aneb zmeškáno nebylo, aby jedno každé k jistýmu času se stalo, a mýmu muži žádné příčiny k hřešení skrze to nedalo. Když vidím, co by on snésti nemohl, nechť jest to jakkoliv špatné, toho se vystříhám, by se jemu nic protimyslnýho nestalo. Na to já pozor dám, co a kterýho času on rád jídá, aneb jak a kdy on postel chce ustlanou míti. Tak ty se, má milá Barboro, máš chovati. Když ty se domníváš, že tvůj manžel hněvivej na tebe jest, tehdy ty nemáš se smáti, aneb žerty s ním míti, ale stav se taký trochu truchlivá, a ujmi se toho, jakoby ti líto bylo. Pak jako opravdové zrcadlo bere obraz na se toho, který se v něm zhlíží. Tak musí se žena muže povahám rovně stavěti, by zamračeně nehleděla, když

on jest vesel, a zase se nesmála, když truchlivý jest. Tak já též činím, když můj muž někdy se mnou není dobře spokojen, aneb něco hněvivý jest, tehdy prosím jej přívětivě, by ho hněv pominul, aneb mu ustoupím a mlčením, až já čas uhlídám, totiž, když ho hněv drobet pominul, se omlouvám. Též nápodobně činím, když on dobře napilý domů přichází, tehdy jej co nejzdvořilej přivítám, a přivedu jej s dobrýma slovy do postele.

Barbora. My ubohé ženy jsme velmi ssoužené, že my vždy předce s mužemi musíme spokojené a jim poslušné býti, nechť oni se hněvají, neb jsou opilí, aneb dělají, co oni kdy chtějí.

Agatha. Tedy jsme my předce povinné, nedomníváš ty se, že i oni moc od nás snášet musejí? Předce může každý taky čas přijít, že žena mužovi do jeho věci mluvit může, zvláště když toho potřeba aneb příhodnost ukazuje, to ale státi se má, když on ..... dobré mysle a střízlivý jest, a ne mezi lidmi, tenkrát má jej přívětivě napomínati, a prositi, že on v tom neb v té případnosti svých věcí nedobře činí, že uznává, aby on do chudoby, zlé pomluvy, a tedy k zlehčení nepadl, takové napomenutí má býti zdvořilé, a dobrým považením státi se má. Někdy dříve mýho muže prosím, aby mně za zlé neměl, že já ubohá zhloupa starostlivá jsem, a

v dobrém mínění srdečné lásky a manželské povinnosti ukazuji, co by k jeho cti a zdraví sloužilo, na takovém napomenutí já pozůstávám, ale nedlouho, neb potom na to prohodím nětco jiného, co by se jemu líbilo, do toho, však my ženy máme skoro všechny tu chybu, milá Barboro, kdy my začnem mluviti, nevíme když přestati.

Agatha dále mluví. Já znám jednoho pobožnýho a učenýho zemana, ten si vzal jednu pannu od 17 lét, která v jedné vsi vychovaná byla, neb jak zemani rádi v poli zůstávají, pro zvěř a ptatctva pohodlí, protož pojal sobě z jedné vesnice pannu, by ji podlé svýho smyslu sobě vycvičil. Začal jí čísti a psáti učit. Když pak ona odříkávat měla, nebyla s tím spokojená, a jí se to nelíbilo, neb že byla ve vsi u dobytka a mezi sedlskýma děvečkami vychovaná, proto ona tomu zvyklá nebyla. Když pak on ji k tomu dohaněl, a chtěl dokona, aby se učila, tu ona plakala, někdy padla na zem, a dělala, jak by smyslů pozbyla, tloukla hlavou o zem. Když pak s ní dokona nic spůsobit nemohl, jednou si předsevzal, s ní ven k jejím rodičům se vydati, s čímž ona také spokojená byla. Když pak ale k nim jsou přišli, nechal ji u její matky a u sester a jel s svým thánem na štvaní. Tam jemu oznámil, že on doufal, že jeho dcera dá se k dobrýmu vedst

a bude poslouchat, ale nyní nachází se vše mnohem jináč, a jemu povídal, co za jaký způsob na sobě má, prosíc jej při tom, aby jí domlouval. Ale thán jeho odpověděl, že ona jest v jeho moci, když ona se nechce slovy dát vedsti, by ji s pružinou k tomu doháněl. Na to odpověděl zeť: Já dobře vím, že nad ní moc mám, ale já bych raději, by se v dobrým dala vedsti, neb já bití nenávidím, mám já ji s bitím dohánět, s tím mně není poslouženo, spíšeji čerta do ní vperu, nežli z ní ho vyženu! Thán jemu pravil: Nuž, tedy já chci s ní mluviti, a shledati, zdaliž bych ji k poslušenství přimědst mohl. Za den aneb dva, vzal on čas a chvíli s dcerou sám mluviti, tu se stavěl dokona přísný a ukrutný proti ní, a řka: Ty jsi vždycky ošklivej nezvedenej neřád byla, tak že jsem se mnohokrát staral, jakbych tebe k počestnosti přivedl; teď že mně Bůh pomohl, a já tobě s velikou těžkostí a prácí takovýho poctivýho muže dostal, za kterýho ani, osle, nepozoruješ, co jsem já pro tě učinil, a kdyby on tak dobrotivý muž nebyl, ty bys jemu sotva za jednu služebnou děvečku dobrá byla, a takovýmu hodnýmu muži smíš ty se protivit, a na odpor stavět? A v sumě, tak tvrdé své dceři domlouval, že jest jí ouzko bylo, a hned k nohám otce padla a prosila, aby jí to vše odpustil, a jemu připověděla,

že ona svému muži nikdy více se protiviti nechce, co živa bude. Nuž tedy (odpověděl jí otec), když ty to chceš učinit, tak máš vědět, že já tebe za mou milou dceru míti chci!

Barbora. Jak se potom dále stalo?

Agatha. Ona šla hned o té hodiny k svýmu muži, a padla jemu taky k nohám řkouci: Můj milý pane hospodáři, já jsem až posavád nerozuměla, kdo jsem já, a kdo jste vy, já vás prosím, abyste mně odpustil, že jsem vás v počestnosti neměla, to vy uhlídáte, že já se napotom jináč chovati chci! Když to její muž uslyšel, tu jest ji objal okolo krku, a líbal ji, slibujíce ji všecku upřímnost, když ona při tom mínění zůstane.

Barbora. Takyli jest to potom splnila?

Agatha. Ano právě až do jejího skonání, aniž to nejmenší nemohlo býti, v čem by ona jemu své poddané vůle nedokázala, skrze což sobě velkou lásku při něm zejskala. Potom děkovala Pánu Bohu, že jest jí takovýho muže popřáti ráčil, a vyznávala, kdyby byla takovýho muže nedostala, žeby ta nejrozpustilejší a nejpotupnější žena z ní byla.

Barbora. Těch mužů bychme tak opravdu nemnoho nyní našli!

Jsme u konce, ačkoli by kniha vyrostla z míry, kdybychom pokračovati chtěli, co zásoby ještě pohotově. Dlouhatánské rýmo-

vání o ženách, vlastně proti ženám složil šprýmovný Dačický v Prostopravdě, v rukopise Musea království Českého, jak si vedou ženy k manželům lstivě, chytře, jak je klamají:

„Plnéť jsou lsti, o tom vězte;
nebo zlá žena nevážná
udělá z moudrého blázna,
ba i z mnohého rytíře
učiní sobě kejklíře.“

Ženský pláč byl již tenkráte, na začátku XVII. věku, pověstný a daremně muže zlobily a šálily slzy ženské, ranní dešť:

„Umíť chytře zaplakati,
tím muže podvozovati,
potom se tomu zasmáti,
přece svou vůli konati.“

A žena předčí všecky učence. Proti ženě nic nepořídíš, nesvedeš —

„ani s dialektikou,
retorikou, gramatikou,
nedovedeš proti ní nic,
by ty byl učený ještě víc.“

Dačický vybízí muže slabé, „ženkejly“, k ráznosti, k mužnosti:

„A tak, milý pane Pavle,
Jíro, Kubo, Vávro, Havle,
a všichni, jenž o tom víte

a v ženských kuklách vězíte,
zlých žen trestati neumíte,
aneb z oumyslu nechcete,
vše zlé jim pasírujete,
k marnostem dovolujete,
jich klevety přehlídáte,
hanebně se šálit dáte . . .,
o všechno všudy (vás) připraví,
naposledy i o zdraví,
leda ona byla vdovou,
a jměla kratochvíl novou . . .“

Žen dobrých, poctivých prý Dačický nehaní. Ba vybízí muže, aby si takových ctných a hodných žen vážily, v lásce s nimi žili,

„a tak vždy na strany obě,
v dobrém byli volni sobě,
znajíc Božího přikázání,
tenť Vám dá své požehnání —
a rač býti se všemi námi . . .“

Obávám se, že chtěje dále z Dačického vypisovati, rozlil bych si ocet u laskavých čtenářek, ač-li jsem si jich již nazbyt nepohněval, a proto přidávám raději k nábožnému konci Dačického rýmování - „Amen!“

I.

MIKOLÁŠE REJE Z NAGLOWIC HOVOR O ŽENITBĚ MEZI VERVASEM A LUPUSEM.

Rej z Naglowic Mikolaj, tvůrce prosaické literatury v Polsce, narodil se okolo 1505 v Zurawně nad Dněstrem. Bohatě se oženiv, věnoval se literární činnosti. V duchu tehdejších náboženských směrů složil mnohé spisy na prospěch nového hnutí náboženského a Postily jeho, ač v lidu byly oblíbeny pro dobrý a snadno přístupný sloh, pro příkré stanovisko proti katolictví od kněžstva páleny. Významu pro kulturní a literární studium nabyly spisy moralně-satyrické, které jasným způsobem líčí polský život ve století XVI. Nejzajímavější jest dílo „Zwierzyniec, w którym rozmanitych stanòw, ludzi, zwierząt . . . kształty przypadki i obyczaje są wypisane“, které svým fraškovitým přídavkem „Figliki“ založili Rejovu slávu národního spisovatele polského a vtip-

ného stylisty. Dlouho ještě po jeho smrti († 1569) díla jeho často přetiskována a Postily ještě i v století XIX. mnoho si vážili slezští protestanté. Životopis Rejův a rozbor díla jeho i literaturu podává Brückner, Geschichte der polnischen Literatur, 1901, str. 55 a d.

Když sbíral podepsaný látku k dějinám tance v zemích českých, upoutala v Museu království Českého v oddělení staročeských tisků,*) malá nepatrná knížečka, o 24 listech, bez listu titulního a posledního, kterýž je nahrazen tímto připisem V. Hanky: „Vervas a Lupus, Satyra. Milost a Krása Panny. Neznámá posud. Clausum!“ Z rýmované skladby této vybral jsem pak rozmarné vtipy o tančení. Nešlo mi tenkráte o celý obsah. Jen mně byl nápadný polonismus „bílá hlava“ (t. j. bialoglowa = žena) a pak zmínka o staropolském obyčeji, že muži pijí „pro zdraví z střevícův“ zbožňovaných žen.

Brzy potom přijel studovat do bibliotheky musejní Dr. Al. Brückner, professor

*) Zíbrt, Jak se kdy v Čechách tancovalo, v Praze, 1895, str. 91—93, s poznámkou příslušnou. Zíbrt, Skladby Poláků Reje z Naglowic a Bart. Paprockého o ženitbě a panně v staročeských překladech. Příspěvkem k literární a kulturní historii české. Květy XX. 1898, I. str. 329—536, 560—566.

slavistiky na universitě v Berlíně. Upozornil jsem výborného tohoto znalce literatury staropolské na dialog staročeský s polonismy. Sotva nahlédnul, přečetl, zaradoval se a oznámil, že je to beze vší pochyby staročeský překlad skladby Reje z Nagłowic, jehož polský original, pokud známo, posud nikde se nenašel.

Neočekávaný tento objev velice těšil prof. Dra. A. Brücknera a podal o něm zvláštní studii,*) kdež dokazuje, proč pokládá staročeský dialog mezi Varvasem a Lupusem za překlad Rejovy skladby. Název její zapsal Trzecieski v biografii Rejově,

---

*) Biblioteka Warszawska, Warszawa 1895, I. 1. Źródła do dziejów literatury i oświaty polskiej, VII. O pismach dziś nieznanych, str. 4—15: Warwas Reja. Na str. 6. píše: W Muzeum czeskiem w Pradze zwrócił... Dr. Zíbrt uwagę moje na czeskiego Warwasa, nieznan przedtem broszur z połowy szesnastego wieku, w ósemce, liczącej kart 24, z których dziś brak pierwszej i ostatniej. Dr. Zíbrt zauważył już, że broszura musiała być przełożona z polskiego-dowodziły tego np. polonizmy, jak białogława zamiast czeskiego žena. Wobec tego faktu i wobec identycznych nazw osób dialogu (Werwas, Dykas) nie wątpię, że mamy tu czeski przekład Reja.“ Srovnej B. A. Францевъ, Чешскія драматическія произведенія XVI.—XVII. ст., Варшава, 1903, str. 46—53. Na str. 46.: „. . Первый обратилъ вниманіе на этотъ дiалогъ Ч. Зибртъ въ книгѣ: Jak se kdy v Čechách tancovalo, p. XVIII.

jmenuje dialog „Varvasa z Dykasem". V inventářích knihařů krakovských a lvovských z r. 1547 a 1591 je rovněž název této knížky uvozován. Vít Korczevski posílá svoje Rozmovy polskie r. 1553 knihařovi, kde se ocitnou „ v k[illegible]ciku, podle Warwasa". Mimo to dokazuje Dr. Brückner přesvědčivě dále, že i v českém překladě Rejovy skladby rýmované patrny jsou oblíbené frase Rejovské, doložené v polských jeho pracích. Podává pak Dr. Brückner skoro úplný polský překlad staročeského rýmování o Vervasovi a Lupusovi a tím jaksi sestrojuje i nahrazuje ztracený original staropolský.

V této stati upozorňuji na zajímavý objev Dra. Brücknera, že český Vervas je přeložen ze skladby Rejovy, a zároveň otiskuji doslovně text staročeský. Polský badatel v uvedeném článku některá místa vypustil, jiná v duchu polského jazyka proměnil. Otištění vzácného textu staročeského, zachovaného jen v musejním exempláři, bude, myslím, tím vítanější, že žádný z našich literárních historiků staročeského Vervase neznal. Podle studie Brücknerovy tedy v literatuře české bude touto statí poukázáno na další doklad literárních a kulturních styků českopolských.

Obsah Rejovy skladby je poutavý i pro širší kruhy čtenářstva. Rozpřádá se tu ho-

vor, jakou ženu má si vybrati, kdo se chce ženiti. Hovorem přetřásají se vlastnosti žen chudých a bohatých, starých a mladých, hubených a tlustých, bílých a snědých atd. Při tom v proudu řeči kmitají se narážky na souvěké poměry kulturní a nemilosrdně bičuje skladatel ženskou šalbu, chytrost, marnivost a pod. Rozhněvanou snad čtenářku na konec usmiřuje příchodem Paštěky, kterýž vypeskuje Vervasa i Lupusa za jejich pomlouvání a přesuzování ženského pokolení. Podati snad ukázky a vypisky nic by neprospělo. Tu dlužno čísti text celý, v souvislosti a někde také přimhouřiti oči nad neomaleností prostořekých tupitelů žen polských a českých.

Šlo by ještě o rozluštění otázky, kdo upravil skladbu Rejovu po česku. Nikde není podepsán a nikde ani potuchy, zmínky o něm. Smím-li vysloviti dohad, kdo to asi byl, znova a znova tane mi na mysli známý Tobiáš Mouřenín Litomyšlský.

Pravda, že otázkami, jakým je věnován Rejův Vervas, zahrával si rád Šimon Lomnický a že také mohl si Rejovy skladby povšimnouti. Spíše však se zdá, soudíc podle rýmování a usloví, že to byl Tob. Mouřenín, jenž si liboval v thematech o marnivosti a podvodnosti ženské a jenž rád cizí skladby tohoto obsahu v české roucho přiodíval. Ne-

mám přímého důkazu pro toto tvrzení, ale znám podrobně skoro všecky práce Mouřenínovy a tu stejný dojem na mne činí dialog Vervasův. Škoda, že se titulní list nezachoval, ačkoliv, kdo ví, zdali tam český překladatel uvedl pramen. Nebylo to tenkráte zvykem a na př. Mouřenín skoro ve všech svých knížkách honosí se cizím peřím. Že překládá, někde jen napoví a jinde vůbec nic neuvádí.*)

Zachovaný text staročeské úpravy polského skládání o Vervasovi a Lupusovi od Reje z Naglovic, jakož i posud neznámého Rozmlouvání Milosti a Krásy.

Actores.

Nejprv skládač svou řeč praví,
Žádá pomoci i zdraví.

*) Srv. Líčidlo krásné pannám a paním i jiným osobám, kteréž se rády po tváři šlechtí a líčí, užitečné, při tom jisté umění, čeho se užívati má, aby jeden druhého milovati musil. Všechněm mladým lidem, ano i starým darováno a v český jazyk přeloženo od Tob(iáše) M(ouřenína) L(itomyšlského), v Praze 1594. — Historie kratochvilná o jednom sedlském pacholku, kterak u sedláka za tři groše sloužil, vyd. r. 1604. Tato knížka přeložena je z německého originalu od Dietricha Albrechta. Obě tyto práce s úvodem literárně-historickým uveřejnil jsem v knize Jak se kdy v Čechách tancovalo, v Praze. 1895, str. 150—160, 204—217.

Od Venuše, Vervas potom,
Lupusovi radí o tom:
Že ženu pojít neškodí,
Dikas též k tomu přivodí.
A dodává mu v tom raddy,
Že řídko která bez vady.
K konci Paštěka přichází,
V velkém sváru jich odchází

Skladatel.

Venuše bílých hlav paní,
Buď přítomná mému psaní.
Od ní já žádám pomoci,
Neb jimi vládne dnem nocí.
O to se chci přičiniti,
Bych to mohl vypraviti:
Což neškodí nám věděti,
A na tom i poseděti.
Odkud ženy chytrost mají,
V kteréž se začasté znají.
Bych chtěl říc, že z přirození,
Podlé prostého domnění.
Ale to se nedokáže,
Neb nám sám rozum ukáže.
Že to nijakž být nemůže,
Bůh nejprvé stvořil muže.
Potom Evu z jeho kosti,
A dal jí jemu k radosti.
Tak to ráčil obsáhnouti,
Že ním neměla vládnouti.

Ale jemu být poddána,
Od něho často kárána.

Nyní pak se to změnilo,
Ne tak jako prvé bylo.
Po družstvích nejezdívají,
Aniž na snēmích bývají.
Však se v rozumích zmocnily,
Před tím tak chytré nebyly.
Abych též řekl, že z učení,
Sprostnost jich v chytrost se mění,
To známe, jsouc tím jistí,
Že mnohé neumějí čísti.
Řídko nad knihami sedí,
Proto vždy víc než my vědí.
A již to na nás poznali,
Že jsme se jim v moc poddali.
K tomu dosti z ticha chodí,
A nás jako za nos vodí.
V tom jsme sami vinni sobě,
Kvapíc na ně v každé době.
Ač pak užitku neznáme,
Div před nimi nepadáme.
K tomu oni dobře vědí,
Jak nízko kde kozy sedí.

Byl jsem já při tom rozmlouvání,
Podnes mi se v hlavě shání.
O čemž dva spolu mluvili,
A nevelmi hloupí byli.

Jeden nazván jest Lupusem,
Dosti chytrý každým kusem.
Věděl o ženské příhodě,
Co jest na břehu neb v vodě.
Uměl též mnohou vyložit,
Aby jí měl znovu stvořit.
Rozprávíval o nevěstě,
Jak se děje ve vsi v městě.
Však sám maje se ženiti,
Počal se s jiným raditi.
A ten, ješto s ním byl spolu,
Sloul Vervas z Černého Dolu.
Ptal se Lupusa z domnění,
Jakouby měl chuť k ženění.

I my nechcemeli bloudit,
Máme to také rozsoudit.
Ale teď vidím jednoho,
Kterýž jest počátek toho.
Kdyby chtěl povědět o tom,
Hodilo by se nám potom.

V e r v a s.

Nevím, oč ten Lupus stojí,
Leč se již bílých hlav bojí.
By se naň nerozhněvaly,
A vlasův mu nevyrvaly.

D y k a s.

Aj neboj se, Lupe milý,
Byla by hloupá v tu chvíli:

Která by se hněvat měla,
Kdyby toto uslyšela.
Však jsi nemluvil o zlosti,
Ale o ženské chytrosti.
A chytrost tím není vinna,
Jednom soudí se příčina.

L u p u s.

Nevelmi se jistě bojím,
Neb sobě bezpečně stojím:
Urvou-li mne, tedy nedbám,
An prvé lysou hlavu mám.
Toliko jde mi o uši,
Ty nejlép opatřit sluší.

V e r v a s.

Již nechej strachu na stěně,
A pověz nám o té ženě.
Tak jak jsme ondy mluvili,
Když jsme na besedě byli.
Neb jsem slyšel, bratře milý,
A hned mi jistě pravili:
Že's se umínil ženiti,
Což se snad nemůž' změniti.
Jižť jest čas a toť se hodí,
Ať za tebou víc nechodí.

L u p u s.

Znám já tě, Vervase milý,
Že's pohodlný v každou chvíli.
Pomníš-li onoho času,

Když jsme pijíc byli v kvasu.
Jakoť jsem počal praviti,
Že jsem se chtěl oženiti.
Ale to ne s dobrou volí,
Než více s velkou nevolí.
Nemoha domu spraviti,
I chtěl jsem manželku míti.
Však již mi z hlavy vypadla,
A jiná mysl napadla.
Vidíš, znáš, jaké jsou ženy,
Pořád skůro jedné ceny.
Umí mládence zdrážditi,
Hned ji netřeba raditi.
Pěknými ho slovy svede,
Uloví co muchu v medě.
S předu hladí jako ptáčka,
Chytře ošidí horáčka.

Poznáš to hned při mluvení,
An laskavé pohledění.
Smích lahodný činí z ticha,
Sedě vedle tebe zdychá.
Velkáť se přízeň od ní zdá,
Ona tě pak za blázna má.
Všecko to čistě umějí,
Svábíc mnohé se zasmějí.
A víš, že každý milovník,
By byl starý následovník.
Hnedky přilne k její víře,
I na ruce slova bíře.

A vůbec frejíři mnozí,
Všeho jim věříc nebozí.
Divně činí co zšálení,
Harcujíc padají s koní.
Pro zdraví z střevícův pijí,
Bez luhu se často myjí.
Když pak odejdou té chvíle,
Každá svýho divně mýle,
Ukazuje jeho správu,
Jeho krok, jeho postavu.
Jak má krátké poctivice,
Dlouhý kabát, zlé střevíce.
Pás nízko, rapír vysoko,
Když jde, že kráčí široko.
K nebi aneb k zemi hledí,
Nerovně na koni sedí.
Kloboukem zakrývá oči,
Vší hlavou na stranu bočí.
Dvorně spolu rozmlouvají,
A mládence vykládají.
Řka: Takto můj frejíř chodí,
I jiné k nám s sebou vodí.

A zdaliž sám neznáš toho,
Nemluvíc hned o tom mnoho,
Co činí nynější mladí,
Řídko se s starými radí.
Když se v milosti rozpálí,
Mnohej chtíc se ženit, šálí.
Potom ho uzříš pochvíli,

Jak na stranu hlavou chýlí.
Již mu nesluší kadeře,
Plášť se s něho dolů deře.
Anoť má škorně zedraný,
I kabát sšívá zřezaný.
Dobře zejskal na té koupi,
V domě pak všecko čert loupí.
Neb jestli dostane chleba,
Tehdy soli koupit třeba.
A po koutech děti vřeští,
Až poslouchat hlava třeští.

V e r v a s.

Vím já to, milý Lupuse,
Že jsi jemný v každém kuse:
A zvláště v takové řeči,
Soudíš a máš vše na péči.
Kdyby tu Šalomún seděl,
Lép by o tom nepověděl.
Darmo to praviti dlouze,
Svobodnýť netrpí nouze.
Ano všickni dobře známe,
Že odtud užitek máme.
A prvé to dobře víme,
Co k vůli Bohu činíme.
Aniž ten hned škodu mívá,
Kdož dobrou obdařen bývá.
A nechť jen považí toho,
Zdaliž nestojí za mnoho.
Někdy by ji draze koupil,

V potřebě by se neloupil:
Nehynul v práci domovní,
Pomocí jsouc sobě rovní.
An let člověku přibude,
Když o zlém věděti nebude.

Slejcháme od moudrých lidí,
I samému mi se vidí:
Že to není přeplatiti,
Kdo sobě můž volen býti:
Má i přátely se všech stran,
Projda se lehne jako pán.
Zůstane silný, spanilý,
Nebude jíst matlaniny.
Brzy hned jakž vstane z lůže,
Anoť posnídati může.

A na tom všecko zavírám,
I krátce tobě povídám:
Že to velká kratochvíle,
Z ženou rozmlouvati míle.
Netřebať tak nouze míti,
Můžeš ji časem objíti.
Nedávnoť jsem připomínal,
Cos i sám začasté vídal.
Jak mládenci podlé toho,
Jsouc nebozí, trpí mnoho:
Leckdes na ulici leží,
Snášejí hlad, zimu stěží.
To nebude třeba tobě,

Doma povolíš s ní sobě:
Sem hleď sám tak s sebou hráti,
Aby mohl krásnou vybrati.
Neb tak všickni moudří praví,
Že mnoho přibude zdraví.
A očím jest k posilnění,
Když v pěknou věc mají zření.
A ty hleď nětco světlého,
Nebs' již zraku blikavého.

L u p u s.

Mám za to, že by sám rád chtěl,
Abych já pěknou ženu měl.
jistě darmo mnoho mluvíš,
Neb mne na tom neulovíš.
Ač to sám pak dobře vidíš,
Však vždy se povědít stydíš.
Že kdo pojme p ě k n o u sobě,
Ten přichází čím dál, k škodě.
Kterak k ní chodí dvořáci,
Písaři, s muzikou žáci:
Tuť již mívá častý hostě,
O masopustě i v postě.
Netřeba jich nikdá zváti,
Sami se v tom dají znáti.
Ležíc u něho tu tyjí,
Kde co má, snědí, vypijí.
On mimo jiné starosti,
Nemůže spáti pro hosti.
Anoť u domu spívají,

Druhdy pod okny volají:
Hej slyšíš, hospodáři náš,
Mnoholi ještě piva máš?

Tu on dělá se neslyše,
Ležíc pod peřinou dýše.
Nedá znát na sobě mnoho,
Avšak v srdci želí toho.

Též jestli před domem sedí,
Každý vždy po paní hledí.
Když mímo jeho dům chodí,
Divný rumrejch časem splodí.

Anť se pánu zakazují,
Velkou přízeň ukazují.
A tuť neběží o vsedlo,
Jen by se koně uvedlo.

To ač bídník dobře vidí,
A však se hněvati stydí.
Nemhourne na stranu okem,
Shlídne všecko sedíc bokem.

Jak jest paní jeho lichá,
Nastavuje ucha zticha.
Anať vždy vesele chodí,
A s frejíři tanec vodí:
Pěkníčce z nenáhla kročí,
Co páv když ocas roztočí.
Nechce svého muže znáti,
Bude se mu tiše smáti.
Tus trefil právě raditi,
Lép doma suchým kaditi.

V e r v a s.
Vidí mi se, Lupus milý,
Že jsi v tom trochu zpozdilý.
Každý ten člověk ztřeštěný,
Který vždycky střeže ženy.
By ji vsadil na vrch věže,
Žádný jí tam neustřeže.
Budeli jen sama chtíti,
A k tomu svou vůli míti.
Zda od moudrých neslejcháme,
Aneb příkladův nemáme.
Jak byl Samson i Herkules,
Velmi ukrutný jako pes:
A vždy ho žena skrotila,
Jak chtěla tak nim točila.
Virgilius uměl čáry,
Žena mu zvrátila káry.
Ač ji sám v koši nosíval,
Však jiný ji uprosíval.

To bylo za starých lidí,
A nyní pak coť se vidí!
Jak ženy jsou k tomu snadné?
Drž ty v rukou, vždyť ukradne.
Umí tak to spůsobiti,
Nemůžeš na to mysliti.
By tys měl dvacet pacholků,
Opatříť ona tobolku.

Slyš, co jedna učinila,
Když se s písařem spříznila:

Pána v čechel připravila,
A na to jej namluvila:
Aby mezi ploty seděl,
Písařovu víru zvěděl.
Kdež písař též měl naučení,
Kdy má přijít jí k sproštění.
Tu paní se procházela,
A sem i tam ohlížela.
Až pán v tom čechle k ní se bral,
Jako koza v čubě žebral.
Paní mu odporovala,
A na písaře zvolala.
V tom písař vyběhše ze kře,
Zmlátil pána jako vepře.
Tak mu dobře kyjem přidal,
Co by ho nikdá nevídal.
Řka: Paní máš muže svého,
A protož přidrž se jeho:
Buďeli tento co chtíti,
Má mne volného najíti.
Potom pán písaři věřil,
On pak s paní šípy peřil.

Ale víš, co ty uděláš,
Jestli mou radou nezhrdáš.
Té zbytečné mysli ujmi,
Ňákou m r z k o u sobě pojmi.
Nevždyckyť s ní hoře bude,
Spíšeť pokoje přibude.

Odejdeš jí tak svobodně,
Co sekery na nátoně.

L u p u s.

Proto že jsi škaredý sám,
Radíš mi k tomu, dobře znám.
I domať jsem já to věděl,
Prv než jsem teď s tebou seděl.
Že se s ní netřeba krejti,
M r z k á těžce se dá mejti.
A jakou bych s ní rozkoš měl,
Kdybych na ní pohledět chtěl.
Anať tu vošklebí zuby,
Tak jako pes na votruby.
Co ňáká divoká sedí,
Očima navopak hledí.
Pakli chceš na to mysliti,
Může tě dobře zmejliti:
Byť se pomohla živiti,
A dobře hospodařiti.
Jestliťby kdo k tomu radil,
Konečněťby zlej šanc sadil.
Takováť nehledí díla,
By dosti potřeba byla.
Šetří se ho vystříhati,
Neb by se mohla zmazati.
A kdyby se učernila,
Uhlíři by se hodila.
Tak by pěkničce hleděla,
By tři dni v peci seděla.

A budeli tlustá k tomu,
Omrzí hned všemu domu.
Té mi se nikdá nechtělo,
Neb mi srdce povědělo.
I sám můžeš pomysliti,
Že ta nemůž' rychlá býti.
Anať jako máslo chodí.
Jiným lidem jen smích plodí.
Aneb co medvěd se valí,
Šetř ji, ať se nerozvalí.
K tomu též každá tlustá,
ráda bývá brzy pustá.
Tlustost z bujnosti pochází,
Bujnost ctnosti nedochází.
Víš, že i koníček tlustý,
Rád též bývá tvrdoustý.
Tak ona, co upře sobě,
Neudělá jináč tobě.
Slejchám od mé přítelkyně,
Že tlusté jsou pijavkyně.
A z toho nejvíce tyjí,
Že velmi rádi dopijí:
Vím, že to na oko vídáš,
Neb při nich začasté býváš.

Vervas.

Právě se tuto odkrylo,
Což někdy v přísloví bylo,
Že kdo často v peci sedá,
Také tam jiného hledá.

Povědom jsem nětco toho,
Nemluvíc hned o tom mnoho.
Že se o to nehněvají,
Když jim plnou nalivají.
Rády též skleničku vidí,
I za koflík se nestydí.
A když se která vopije,
Tu se nic před ní neskryje.
Bude za každým volati,
Smí se s jonákem potkati.
Žádného se nic nestydí,
Neb před sebou kola vidí.
Sedí rozchlupavší vlasy,
A chce spívat na tři hlasy.
Tuť nic opatřit nemůže,
Musí jíti spat na lůže.
Když se s večera vopila,
Nádchu někde překročila.
An nemálo v domě zhyne,
Nežli paní mdloba mine.
Tím se zas musí hojiti,
A mysli poobčerstviti.

Nu však to již vidíš jasně,
Že to s c h u d o u všecko zhasne.
Zvláště co se tkne bujnosti,
Pití a rozpustilosti.
Já po sobě sám to hádám,
Že jsa lačný mdlobou padám.
Hlad zapovídá skákati,

Brání časem šprýmovati.
A tak byť má vůle byla,
Takováť by se hodila.

Lupus.

To vedlé tvého souzení,
Nejsi mého přirození.
Nic mi se nelíbí chudá,
Neb se řídko dobrá udá.

Jestli pak mívá tenký nos,
Již jest hněvivá jako vos.
Vypnou se jí z boku kosti,
Nemohuť mít k ní lítosti.

Ano když jest kůň hubený,
platí co voheň studený.
Tak jest i taková vzáctná,
Jako v lese sova lačná.

Často s větrem v zápas chodí,
A vítr ní, kam chce, hodí.
Medle jakť zivnost povede,
Ana sotva nit upřede.

Bych já jí pak jak chtěl pískal,
Nevím, abych co s ní získal.
Chudého jest barva bledá,
Má mysl mi hned k ní nedá.

A bílá sukně mne mrzí,
Neb nedlouho barvy drží.
Protož také každá bílá,
Nemluv, aby stálá byla.

Někteří tak povídají,
Ježto se v pěkných neznají.
Že b í l á pěknička bývá,
Která se často umývá.
Než já z té prosté pověsti,
nemohu chuti dojesti.
Neb když barvičky nehledí,
Co zstrouhaný obraz sedí.
Dej jí l í č i d l a maličko,
Hnedky ji opravíš líčko.

I o č e r n o u v pravdě nedbám,
Neb vím, že k nim štěstí nemám.
Jiného odtad odvodím,
Sám též nerád v smutku chodím.
Bývá-li milá pro svou čest,
Tedyť vždy neustavičná jest.
Přijme k sobě každou milost,
Jako černá země bujnost.
A ač latině neumím,
Však proto tomu rozumím.
Že každá z mého souzení,
Jest horkého přirození.
Při ohni se učadila,
Nevěř, by celistvá byla.
Býváť v půli nalomená,
Jako hlavně opálená.

V e r v a s.

Milý Lupus, dávno tě znám,
A vždycky za moudrého mám.

Než nedobře se ohlídáš,
Co nyní tuto povídáš.
Však to z nás každý vyznává,
Že r y z k a časem vyhrává.
Která jest tváře č e r v e n ý,
S bělostí nětco smíšený,
Jižť bych tu pojíti radil,
Když's jiné všecky pokadil.

L u p u s.

By ty mne na kříž voholil,
Nevím, bych k tomu přivolil.
Pravdu mluvíš o červený,
Že ta jest barvy smíšený.
Srdce neustavičného,
Ráda přijímá každého.
Vidíš, že v té krev panuje,
Začastý se proměňuje.
Tuť jsou v ní rozličné mysli,
Jak by na jevo nevyšly?
Nelitujeť zřítedlnice,
Která má červený líce.
A byť pak byla i bledá,
Vždyť nerada v koutě sedá.

V e r v a s.

Prosím, učiň tu . . . ž l u t o u,
Pojmi sobě p i h o v a t o u.

L u p u s.

Já v mysli téměř omdlívám,
Když v žluté barvě chodívám:

Pošetř jen, nejsi-li lení,
Že se ta srst nic nemění.
Poznáš ji hned po mluvení,
Jak má chytrost z přirození.
Liška němé zvíře byla,
Když zerzavou srst chytila.
Hnedky chytrosti nabyla,
Dost by při dvoře sloužila.
Takť i ona kolem točí,
Byť byla černých obočí.
Rychle chytrosti nabude,
Že pravdy při ní nebude.
Sprostně se před tebou staví,
Řekl by, že s Bohem rozpráví.
Očima pěkníčce hledí,
A na srdci zlá lest sedí.
Byť se pak ... zdála,
Lahodnou řečí se smála.
Však to lehoučce dovedeš,
Pěšky i s koněm dojedeš.
Že každá jest z vobyčeje,
Měnicího obličeje.
Tak žlutá mně by se zdála,
Jako by dnes z hrobu vstala.
A po tváři píhy mnohý,
Hledíc na ní, dal bych v nohy.

Vervas.

Pohledej sobě bohatý,
Která má veliké platy.

Neb jestli má jakou vadu,
Časem zboží brání pádu,
An to mistři oznamují,
A písmem vždy dotvrzují,
Že dary jsou mocné dosti,
Krotívají hněv vrchnosti.
Tak když ty zboží dostaneš,
Na dařích lehneš i vstaneš.

Lupus.

Bych měl mít odevšad platy,
Věruť nepojmu bohatý.
Neb okolo toho plotu,
Jdouc zavadím i o psotu.
Taková by tomu chtěla,
Aby ze mne vosla měla.
Nikolivť nesvolím k tomu,
Bych měl všecku nouzi v domu.
Zdaliž ta bude dělati,
Pomůž' živnosti hledati?
Umíť se vymluvit čistě,
A vyčteť jako na listě:
Že v bohatém domu byla,
A dělat se neučila.
Tuť chce všeho hojnost míti,
Divným kroji choditi.
A neopatříš-li toho,
Již máš bublání dost mnoho:
V čem jestli se ji zprotivíš,
Díť slovo, že se zastydíš.

Přitomť bude vymlouvati,
Že se mohla lépe vdáti.
Řka: Tebe jsem nouzí vzala,
A již pánem udělala.
Ty pak toho nic hned neznáš,
Že skrze můj statek čest máš.
Navede přátely, má-li,
Aby tě čistě uprali.
Sama brouká po své voli.
Až poslouchat hlava bolí.

Pojmeš-li chudou ubohou,
Musíš štěstí hledat nohou.
By byl zpanilý pacholek,
Pracuj, dělej jako volek.
A jakž dělati přestaneš,
Sotva krup, zelí dostaneš.
Nemáš pomoci nikudy,
Kde pohledíš, škoda všudy.
Chce, aby odpočívala,
Že doma dosti dělala.
I lép mi svobodnu býti,
Než bych s ní měl nouzi tříti.

Vervas.

Věru stěžkem bych nevěděl,
Jakobych sám v tobě seděl,
Že z daleka k tomu měříš,
Staré letité věříš?
Právě's v vrch hrušky udeřil,

Nevím, aby kdo lép směřil.
Nenajdeť na tobě vinu,
Když sám také máš lysinu.
Sám rozum to ukazuje,
Rovný s rovným se raduje.
I toběť škoda jest mladý,
Pro nerovnost a zlé vady.

Lupus.

Nadarmo mi o tom mluvíš,
Babou ty mne neulovíš:
Již dále tě prosím za to,
Nenavozuj mne víc na to,
A nechval mi toho zelí,
Byť je za nejlepši měli.
Zda nevíš, že staré ženy,
V jedné louce jsou paseny.
Tuť ji nic starost nevadí,
Každá se k vdávání sadí.
Tvář svou líčí a šperkuje,
O starost nic nepečuje.
Anať vrásky vyhladila,
By v dvanácti letech byla.
Líce sobě přibarvuje,
Trochu svou starost změňuje.
Ty, jenž mrzké hlavy mají,
Perlami je přikrývají.
Nic mladým napřed nedadí,
Všecky se o milost vadí.
Ještě větší chlipnost plodí,

Samy za mládenci chodí.
Chceš-li, pokoštuj toho sám,
A učiň se s některou znám.
Uzříš, kterak se postaví,
Za tebou posly vypraví.
Jestli tě ji nepřisoudí,
V polivce tebe přiloudí.
Tu již ji milovat musíš,
Když strojený truňk okusíš.
Divnáť jest věc stará žena,
Nikdá nejsi prost břemena.
Spíš se srovnáš s vlkem v jámě,
Nežli s babou v jednom domě.
Všecko chce mít po své voli,
Že poslouchat hlava bolí.
Žádnému se trestat nedá,
Truc v hrdlo hned odpovídá.
Když tě ujme za povodec,
Musíš pod její praporec.
A ke všemu ji svoliti,
Jestli chceš dlouho živ býti.

V e r v a s.

Co to pravíš, milý bratře,
Již se hněvám na tě patře.
Tedy lép se oběsiti,
By tou každá měla býti?

L u p u s.

A coť se tak hloupý vidím,
Mníš, že nejistou řeč tvrdím.

Dobřeť se na to ohlídám,
A jistouť pravdu povídám.
Nedarmoť jsem tak oblysal,
Mnohoť jsem divného slyšal.

Vervas.

Vždyť mi toho nedokážeš,
Leč pravdě ústa zavážeš.
I jáť mnoho dobrých žen znám,
A o některých zprávu mám,
Že jsouc Bohu lidem milý,
Za svaté počteny byly.

Lupus.

Ba již mi mluv, co jen chceš sám,
Kde ty myslíš, byl jsem já tam.
Některé z nich ctné bývají,
Když se v hrůzi vychovají.
A matky je tomu učí,
Svým dobrým příkladem cvičí,
By trvaly v víře, v ctnosti,
V pokoře a v stydlivosti.
Nábožně Bohu sloužily,
Adamů rozkaz plnily,
Ale již toho měsíce,
Nenajdeš jedné z tisíce,
Která by s svou dcerkou předla,
A k chytrosti ji nevedla.
Než když jest stará, až zbledne,
Tuť vedle své dcerky sedne.
V čem se již sama nehodí,

S dcerkou svou vábiti chodí.
Naučí ji pěkně mluviti,
Za víchem dedky loviti:
Ráda by ji vystavila,
By nad ní žádná nebyla.
Bude ji tomu cvičiti,
Kterak má v tanci kročiti.
„Ujmi se Jožko pod boky,
A ty jí hrej na tři skoky.“
Ledačíms se líčí, maží,
Zmládí sobě tvář pokazí.
Najdeš u nich líky hladké,
Traňky nakejslé i sladké:
Dragant, kamforu, mastyku,
Téměř celou apatyku.
Tak u každé bude toho,
Ve všech koutích dosti mnoho.
Nevěř, by tak pěkná byla,
Než že tvář svou ulíčila.
Byť měla kopu vydati,
Musíť líčko vymazati.

A tak já, milý Vervase,
Jistě se rozmejšlím zase:
Chtělť jsem se byl oženiti,
Než již to musím změniti:
Zvláště znaje jich chytrosti,
A mnohé převrácenosti:
Však vidíme, že děvečky,
Takové jsou již naskrz všecky:

Tomu se diviti nemáme,
Neboť to při dvořích vidáme:
... čisté jonáky,
... jich tejnost taký.
Ano i naše M a r u š e,
Ač se v ní zdá prostá duše,
Však hledí chytrosti ráda,
A tou pacholka přehádá.
O tomť bych více pověděl,
Kdybych s tebou dél tu seděl.
Ale to mi se již tíží,
Nebo se k večeru blíží.
Protož musím domu jíti,
Bohu tě tu poručití.

V e r v a s.

Nepospíchej, Lupus milý,
Porozprávěj ještě chvíli.
Hyn vidím jíti Paštěku,
Jest s námi znám v mladém věku.
Tomu se dejme rozsoudít,
A nechtějme v tom víc bloudit.

P a š t ě k a.

Zdař vám Bůh, milí sousedi,
Každý z vás jaks smutně hledí.
Sedíte co poustevníci,
Majíce prázdnou sklenici.

L u p u s.

Vítáme tě, jenž moudrost máš,
Paštěko, dobrý muži náš.

Medle nechtěj za zlé míti,
Že tě nemáme čím ctíti.
O to jsme se teď vadili,
A pivo téměř dopili,
Odkud ženy chytrost maji,
V kteréž se ustavně znají.
Na tvůj soud to podáváme,
Neb tě v tom za mistra máme.

Paštěka.

Rozumím po vaší řeči,
Že jste lotrasové větší:
Ledcos tu o ženách žvete,
V čemž se i samy čijete.
Ježto jste oba nemladí,
A darmo tlachat kdo radí.
Však obadva dobře víte,
Že ženy zchovají dítě.
Byť ony takové byly,
Vás by lotrův nerodily.
Ješto se to nic nehodí,
Vlkť sobola neurodí.
Protož vy tudy bloudíte,
A sami se v tom soudíte.
Ortel na se vydáváte,
Provaz na svůj krk hádáte.
Lépe tomu pokoj dáti,
A lidí nepomlouvati.
Jsouť také v mužské koleji,
Mnozí lotří i zloději.

A s tím se již dobře mějte,
Lidem víc neposmívejte.

Závírka: Skladatel.

Já co jsem psal, milí páni,
Pro toto mé sprostné psaní,
Věřím, že se nehněváte,
Aniž zle to vykládáte:
Neboť jsem nepsal o zlosti,
ale o ženské chytrosti,
A chytrost tím není vinna,
Jednom rozumu příčina.
Chcete snad, bych křížem padal,
Mluvíc: bodej zabit skládal.
Tomu lajte, kdo to mluvil,
Však jsem já se s ním nesmluvil.
Třebas on s vlasy nevyšel,
Já to píši, co jsem slyšel.
Žádám, že mi píti dáte,
Tak mé řeči konec máte.

Rozmlouvání dvou panen totiž Milosti a Krásy, kteráž z nich větší moc má.

Slyšel jsem jednoho času,
An se vadí Milost s Krásou:
Která muož větší moc míti,
A kdy co chce spuosobiti.
Jakžto jedna pověděla,
Druhá jí odpověděla.

K r á s a m l u v í k M i l o s t i.

I řekla Krása k Milosti:
Poslyš, jak mám moci dosti.
Všickni lidé mne hledají,
Kteříž na tě nic nedbají:
A v tom jsem se znáti dala,
Že se pro mne čest i chvála,
Pannám, paním často stala,
Toť jest má přednost nemalá.

M i l o s t K r á s e o d p o v í d á.

Ač ty, Kráso, chválíš sebe,
Bez mne nic není do tebe.
Neb já tvou mocí vždy vládnu,
Komužkoli v srdce padnu.
Ten mou sílu brzy skusí,
Což já chci, milovat musí.

K r á s a.

Nastojte na tě, Milosti,
Jak ty mnoho umíš zlosti.
Komužkoli býváš hosti,
Ten má s tebou dost těžkosti.

M i l o s t.

Milá Kráso, co se předčíš,
Však mi to sama vysvědčíš,
Že já tvou moc ustavně mám,
A komuž chci, toužení dám.

K r á s a.

Zdaž, Milosti, nevíš sama,
Že tvá moc není všem známa.
Mnozí tebe nechtí míti,
Neb by mohli škodu vzíti.

M i l o s t.

Kráso, mělať bych praviti,
Kudy se chci obrátiti.
Byť já měla všecky znátí,
Na některé nechci dbáti.
Ale kdož mne v srdci mají,
Tiť mou moc jistotně znají:
Otaž se jich, nechť povědí,
Však mou sílu dobře vědí.

K r á s a.

Milosti, ty na se pravíš,
Pro mne se své vší cti zbavíš.
Nebo jako zloděj chodíš,
A tak mnohým lidem škodíš:
Hledíš tomu ukradnouti,
Nad kým jen můžeš vládnouti.

M i l o s t.

Ty, Kráso, z hněvu to činiš,
Mne neslušnou řečí viníš:
Že bych jako zloděj kradla,
Ráda by mi posměch kladla.
Darmo mne haníš tak mnoho,
Když tehdyž budeť žel!

K r á s a.

Milosti, šetř, kdo tě haní,
Povědíť to panny, paní,
Kterak jsi nevěrná byla,
A vždv's se přede mnou kryla.

M i l o s t.

Mluvíš, Kráso, bez rozdílu,
Ráda by mne zohyzdila,
Bych lidem milá nebyla,
Všudy's již za mnou zchodila.

K r á s a.

Milosti, ty na se pravíš,
A vždycky se ráda chválíš:
Mnoho mluvíš o své moci,
Nemoha sobě spomoci.

M i l o s t.

Chceš-li, Kráso, jáť hned povím,
To což do sebe dobře vím.
Kohož já nechám v toužení,
Tenť má zde dosti soužení.
Koho chci, časem potěším,
Obveselím i zasměším.

K r á s a.

Milosti, dáš tu řeč dáti,
Pro niž tě sluší svázati.
Jsi vražedlnice všech lidí,
Pobožný tě nerad vidí.

Blaze kdož se dobře chová,
Slyšíc od tebe ta slova.

M i l o s t.

Kráso, ještěť bych pravila,
Jak jest má veliká síla.
V koho se kolivěk vpraží,
Tohoť k sobě tak přirazí,
Že mne nemuož' nijak zbýti,
Musí mým pacholkem býti.

K r á s a.

Ach, Milosti, co jsi lstivá,
Div jest, že's tak dlouho živa.
By tě kdo zahubiti chtěl,
Každý by mu za dobré měl.

M i l o s t.

Kráso, nechci se chlubiti,
Mneť jest nelze zahubiti.
Neb kdyby mi těžkost byla,
V krásné panně bych bydlila.
Tuťbych se nebála pádu,
Jako v nejpevnějším hradu.

K r á s a.

Ty, Milosti, dobře to znáš,
Že na se všudy pozor dáš.
Volná sobě nemůžeš bejt,
Jedno se vždycky musíš krejt.
Ale ját̓ pak zjevně chodím,

Kratochvíl, veselé plodím.
An mne všickni rádi vidí,
Za mne se žádný nestydí.

M i l o s t.

Mlč, Kráso, mnohoť chybilo,
Jáť vím, co komu jest mílo:
Ty mníš, že jsi nejkrásnější,
Nejlepší, nejvýbornější.

K r á s a.

Ty, Milosti, svou chytrostí,
Svou nevědomostí, svou zlostí:
Činíš, že nejeden svobodný,
... mne srdce zbolí.

M i l o s t.

Chceš-li, Kráso, dáleť povím,
V čem já sobě dobře hovím:
Že svým jedním pohleděním,
K tomu libým promluvením,
Milost v člověku rozmohu,
Způsobím mu těžkost mnohú.
Bude ustavně vzdychati,
Nemoha mne hned ostati.

K r á s a.

Milosti, ty zle v tom činíš,
Že ne všem zaroveň plníš.
Mnohý přijde k milování,
Spatříc pannu nebo paní.

I bude tak laskav na ní,
Že by sám rád umřel za ní.
Ona pak se nehne k němu,
Z tohoť velká žalost jemu.

M i l o s t.

Milá Kráso, zač bych stála,
. . . . jednu milost dala,
Žádný by . . . . sloužil,
Aniž by kdo . . . .
. . . . milosti dojíti,
Te . . . . já pravím,
A v . . . . míti čest.

Jakkoli . . . chci vojnu hráti,
Tak se skonává . . . . rokování . . .
Na Krásu ji pomahati.

Neb jest Milost spravovala,
Na její čest jí sáhala,
Vražedlnice jí dávala,
A zlodějkou nazývala.

Potom pesky jí nalála,
Proti její cti vždy stála.
Protož já ji nechci ctíti,
Hrdiny račtež tam jíti,
Kdež Milosti pomuožeme
A Kráse moc odejmeme.

Praví se bejt lidem milá,
Ale daleko chybila.
Neb to jest známé každému,

Ano i úmyslu mému,
Že to Krásu dosti kouše,
Když kdo chodíc v drahém rouše,
Hledí sem tam na vše strany,
Jako obraz żmalovaný . .

(List s koncem utržen.)

OBSAH:

Úvod. Z kapitoly o staročeské milosti (lásce) a ženitbě 7

I. Mikoláše Reje z Naglovic hovor o ženitbě mezi Vervasem a Lupusem 62

Rozmlouvání dvou panen, totiž Milosti a Krásy, kteráž z nich větší moc má . . . 95

PESTRÁ KNIHOVNA

VYCHÁZÍ TÝDNĚ.

Dosud vyšlo:

Čís. 1. Borel Joseph Petrus: **Dina, krásná židovka.**
Čís. 2. Kipling Rudyard: **S pokraje džunglí.**
Čís. 3. Jacobsen J. P.: **Dvě povídky.**
Čís. 4. Čechov A. P.: **V rokli.**
Čís. 5. France Anatole: **Různé prósy.**
Čís. 6. v. Liliencron Detlev: **Vojenské novelly.**
Čís. 7. Wells H. G. **Ukradený bacil a jiné prósy.**
Čís. 8. z Purkyní Marie: **Vzpomínky na J. Ev. Purkyní.**
Čís. 9. Bracco Roberto: **Novelly.**
Čís. 10. Staňjukovič Konst. M.: **Námořské povídky**
Čís. 11-12. Rostand Edmond: **Romantikové.**
Čís. 13-14. Dr. Zíbrt Čeněk: **Panna, ženitba, žena** ve staročeské úpravě polských skladeb Reje z Naglovic a Bart. Paprockého.

Každý svazek, jehož jednotlivé číslo stojí 20 h, jest ukončen.

Předplatné na 10 čísel (kterýchkoli) K 2·—, poštou na každý svazek o 2 h více.

„Pestrá knihovna" je na skladě v každém knihkupectví.

NAKLADATELSTVÍ ALOISA HYNKA V PRAZE, CELETNÁ UL. Č. 11.

Tiskl: J. Rokyta, Praha II.-41.